

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE VE KAZAKİSTAN'DA
OKUTULAN 6. SINIF TÜRKÇE, KAZAK
EDEBİYATI VE RUS EDEBİYATI DERS
KİTAPLARININ DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Saltanat SERİKKHANKYZY

Danışman

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Erzincan/2018

TEZ BİLDİRİMİ

“Türkiye ve Kazakistan’da Okutulan 6. Sınıf Türkçe, Kazak Edebiyatı ve Rus Edebiyatı Ders Kitaplarının Değerler Açısından İncelenmesi” isimli “**Yüksek Lisans**” tezım tarafımca intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

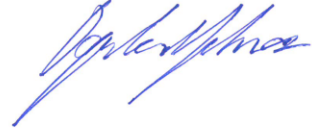
Saltanat SERİKKHANKYZY

EK 3: TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalının Türkçe Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri :Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Jüri : Prof. Dr. Suat UNGAN

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Yasin Mahmut YAKAR

**TÜRKİYE VE KAZAKİSTAN’DA OKUTULAN 6. SINIF TÜRKÇE, KAZAK
EDEBİYATI VE RUS EDEBİYATI DERS KİTAPLARININ DEĞERLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Saltanat SERİKKHANKYZY

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,

Haziran 2018

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

ÖZET

Türkiye ve Kazakistan’da okutulan 6.sınıf Türkçe, Kazak Edebiyatı ve Rus Edebiyatı ders kitaplarını değerler açısından incelemeye yönelik araştırmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Çalışmada 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Türkiye ve Kazakistan’da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulmakta olan 6.sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitapları incelenmiştir. Kazakça ve Rusça ders kitapları yerine çalışmada Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarının tercih edilmesinin nedeni Kazakça ve Rusça ders kitaplarının dil bilgisi ile ilgili alıştırmalar odağında şekillenmiş olmasıdır. Çalışmada temin edilen ders kitapları içinde yer alan metinler türlerine göre tasnif edilmiş, öğretici metinler veri setinin dışında tutulmuştur. Bu tasnif yapılırken Türkçe ders kitabı için bir Türk Edebiyatı uzmanının, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitapları için Kazakça ve Rusça bilen bir Kazak Edebiyatı uzmanının görüşünden faydalanılmıştır. Sonrasında metinler “değerler” başlığı altında betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz sırasında yapılan kodlamaların doğruluğunu teyit edebilmek amacıyla veri setinin bir kısmı

(yalnızca Türkçe ders kitabında yer alan hikâye metinleri) bir nitel araştırma uzmanının desteği ile kodlanmıştır. 2017 yılı içinde Türkiye ve Kazakistan'da okutulan üç farklı ders kitabının değerler açısından incelenip karşılaştırıldığı çalışmada Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarının değerler açısından farklılaştığı, kitaplarda yer alan değerlerin ülkelerin sosyal ve siyasi dinamiklerine göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmıştır. Bunun yanında kitapların evrensel ve ulusal nitelikli değerlere daha fazla yer vermesine karşın dinî, bilimsel ve sosyal değerlere görece az yer verdiği bunun yanında estetik değerlere ise neredeyse hiç yer vermediği grlmştr.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan-Türkiye, Değer, Değerler Eğitimi, Ders Kitapları.

**RESEARCH INTO THE TEXTBOOKS OF TURKISH, KAZAKH
LITERATURE AND RUSSIAN LITERATURE TAUGHT AT GRADE 6 IN
TURKEY AND KAZAKHSTAN IN TERMS OF VALUE.**

Saltanat SERIKKHANKYZY

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences,

Department of Turkish Education

M. A. Thesis, June 2018

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

ABSTRACT

In the study we used the design of document analysis to examine the textbooks of Turkish, Kazakh and Russian Literature taught at Grade 6 in Turkey and Kazakhstan in terms of value. We examined the textbooks of Turkish Literature, Kazakh Literature and Russian Literature taught at Grade 6 in the schools affiliated to the Ministry of Education in Turkey and Kazakhstan in 2017-2018 teaching years. The reason why we preferred Kazakh and Russian Literature textbooks instead of Kazakh and Russian textbooks is that they are shaped in the focus of the exercises related to grammar. The texts included in the textbooks provided for the study are classified according to their types, and the tutorial texts are excluded from the data set. This classification was made possible by a Turkish Literature expert for the Turkish textbook, and a Kazakh Literature expert who speaks Kazakh and Russian languages for the Kazakh and Russian Literature textbooks. The texts were subjected to descriptive analysis under the title of "values". In order to confirm the correctness of the coding made during the descriptive analysis, part of the data set (story texts in the Turkish textbook only) is coded with the support of a qualitative research expert. In the study in which three different textbooks assigned in Turkey and Kazakhstan in 2017 were examined and compared, the books of Turkish, Kazakh and Russian

Literatures were found to differ in terms of values, and the values in the books to change according to the social and political dynamics of these countries. In addition, although the books have more attention to the values with universal and national qualities, they have less attention to religious, scientific and social values, even they have almost no attention to aesthetic values.

Keywords: Kazakhstan-Turkey, Value, Values Education, Textbook.

ÖN SÖZ

Bu çalışma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Türkiye ve Kazakistan'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulmakta olan 6.sınıf Türkçe, Kazak Edebiyatı ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerlerin tespit edilip karşılaştırması amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklar ve tanımlara değinilmiştir.

İkinci bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesine yer verilmiş, ilgili literatür ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, araştırma deseni, incelenen dokümanlar, verilerin toplanması ve analizi başlıkları etrafında çalışma planına yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünü oluşturan bulgular kısmında, 6.sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerler tespit edilmiş ve bu değerler belirli kategoriler etrafında toplanmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise bulguların ne anlama geldiği ifade edilmiş ve literatür çerçevesinde tartışmalar yapılmıştır. Yine çalışmanın son bölümünde bulgular ışığında önerilerde bulunulmuştur. Çalışma, süreç boyunca faydalanılan kaynakça kısmı ile tamamlanmıştır.

Her zaman olduğu gibi çalışma sürecinde benden maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen aileme, özellikle anneme ve ağabeyime; lisans döneminden itibaren yetişmemde büyük emeği olan kıymetli hocam Doç. Dr. Nizamettin PARLAK'a teşekkürlerimi ve sonsuz saygılarımı sunuyorum. Lisans ve yüksek lisansta değerli bilgilerini ve kaynaklarını benimle paylaşan, kıymetli zamanını ve yakın ilgisini esirgemeyen çok değerli hocam ve aynı zamanda danışmanım Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Erzincan, 2018

Saltanat SERİKKHANKYZY

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	1
1.4. Sınırlılıklar	2
1.5. Tanımlar	2
Ders Kitapları	2
2. ALANYAZIN	3
2.1. Değer Kavramı ve Özellikleri	3
2.2. Değer Eğitimi	6
2.2.1. Ailede Değer Eğitimi.....	7
2.2.2. Okulda Değer Eğitimi.....	7
2.3. Değerlerin Sınıflandırılması.....	9
2.4. Değerler Eğitimi Yaklaşımları	13
2.4.1. Değer Telkin Etme	14
2.4.2. Değer Açıklama.....	14
2.4.3. Değer Analizi.....	16

2.4.4. Ahlâkî Muhakeme (Ahlâkî İnkilem Tartışması)	16
2.5. Türkçe Öğretim Programında Değerler Eğitimi	17
2.6. Değer Aktarımında Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kullanımı.....	18
2.7. Kurmaca Metinler Aracılığıyla Değer Eğitimi	19
2.8. İlgili Araştırmalar	21
3. YÖNTEM	27
3.1. Araştırma Deseni.....	27
3.2. İncelenen Dokümanlar	27
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	30
4. BULGULAR.....	31
4.1. Ulusal Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	32
4.2. Evrensel Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular	41
4.3. Dinî Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular	62
4.4. Bilimsel Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	66
4.5 Sosyal Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular	69
5. SONUÇ VE TARTIŞMA	72
KAYNAKÇA.....	77
EKLER.....	85

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Dilmaç'ın Değerler Sınıflaması.....	11
Tablo 2. Rokeach'ın Değerler Sınıflaması	12
Tablo 3. Spranger'in Değerler Sınıflaması	12
Tablo 4. İncelemeye Konu Olan Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler	27
Tablo 5. İncelemeye Konu Olan Metinlere İlişkin Bilgiler	28
Tablo 6. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Değerler	31
Tablo 7. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Ulusal Değerler	32
Tablo 8. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Evrensel Değerler	41
Tablo 9. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Dinî Değerler	62
Tablo 10. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Bilimsel Değerler	66
Tablo 11. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Sosyal Değerler	69

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Araştırmada “Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerler nelerdir?” genel sorusu çerçevesinde aşağıdaki alt sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan evrensel değerler nelerdir?
2. Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan ulusal değerler nelerdir?
3. Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan dinî değerler nelerdir?
4. Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan bilimsel değerler nelerdir?
5. Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan sosyal değerler nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Türkiye ve Kazakistan’da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulmakta olan 6.sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerlerin tespit edilip karşılaştırması amacıyla yapılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi ile ilgili literatür tarandığında, bugüne kadar Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarını bu açıdan ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Türkiye’de değerler eğitimi odaklı yapılan çalışmalara bakıldığında bunların genel olarak tek boyutlu olduğu ve başka ülkelerdeki değerlerle mukayeseli yapılmadığı göze çarpmaktadır. Çalışma iki ülkedeki üç farklı değer anlayışını ortaya koyması ve mevcut çalışmalardan farklılık göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 6. sınıflarda okutulan MEB Yayınevine ait Türkçe, Arman-PV Yayınevine ait Kazak Edebiyatı ve Bilim Yayınevine ait Rus Edebiyatı ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan lirik, gösterme ve anlatma esasına bağlı metinlerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Değer

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir (Ulusoy ve Arslan, 2014: 3).

Değerler Eğitimi

Değer eğitimi; bireylerin kişilik yapılarını geliştirirken, sağlıklı kişiliğin temel taşlarını oluşturan toplumsal ve evrensel değerlerin kazandırılmasına yönelik verilen eğitimidir (Atalay, 2011: 53).

Ders Kitapları

Ders kitapları; bir derste, bilgilerin öğrenciye aktarımı sürecinde öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış basılı eğitim araçlarıdır (Bal, 2013: 111).

2. ALANYAZIN

2.1. Değer Kavramı ve Özellikleri

Değer kavramı, Batı dillerinde Hint-Avrupa dil grubunun güç anlamına gelen *val* kökünden türetilen ve *valere* şeklini alan, daha sonra değer anlamında *Lâ valor* deyimini olarak kullanılan bir kavramdır. İlk kez 1918’de Znaniecki tarafından sosyal bilimler literatürüne kazandırılmıştır. Türkçe *teğmek* sözcüğünden türeyen, “değmek” anlamındaki “değer” kelimesi, bir nesnenin dengi, karşılığı ve ederi anlamlarını ifade eder. Osmanlıca metinlerde “değer”in karşılığını en iyi karşılayacak kelime ise kıymettir. Kıymet, “değer, bedel, baha, tutar, itibar” anlamlarına gelir (Zengin, 2017: 26).

“Değer” bir taraftan, her bireyin şu veya bu nesneye verdiği kıymeti gösterir ki; bu anlamıyla bireyseldir, subjektiftir ve çeşitli değer yargılarına göre değişir. Diğer taraftan, bir takım teorilere göre olgu, bu değer yargılarına temel olabilecek veya olması gereken düşünce biçimini ifade eder (Avcı, 2007: 5). Değer; bireysel olarak güdü, karar verme, davranış yaptırımı şeklinde bilinen; toplum içinde ise gruba uyum sürecinde, toplumsal yargılamalarda, ideolojik ve siyasi tercihlerde kullanılan, insan hayatını tüm yönleriyle etkileyen ve yönlendiren olgulardır (İbiş, 2017: 5). Değerlerdeki çürüme, gelişmeme, aktarılmama, yenilenmeme sorunları toplumun yok olmasını beraberinde getirirken bireylerini bir arada tutacak nicelik ve nitelikte değerlere sahip olan milletler varlığını sürdürür (Gürhan, 2017: 6).

Spranger (1928)’e göre değerler; bir insanın dünya görüşünü belirleyen, sevilenlerin, sevilmeyenlerin, bakış açılarının, gerekli olanların, iç eğilimin, mantıklı ve mantıksız hükümlerin, önyargıların kümelenmesidir (Sadıkoğlu, 2017: 37).

Değer, kendisiyle nesnelere önem derecesinin belirlendiği ulaşılmak istenen, arzulanan tümel nitelik olmaktadır. Bir değerlendirme durumunda da değer, önceleme işlevi görmekte, değerlendirme nesnesinin diğerlerinden önde olmasını sağlamaktadır (Tuğral, 2008: 29).

Schwartz’a göre değer, bireylerin kendileri de dâhil olmak üzere diğer insanları ve olayları nitelendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir (Yazıcı, 2014: 210).

Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanabilir. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca, bireylerin önemli gördükleri durumları tanımlayarak onların istedikleri, tercih ettikleri, arzu ettikleri ve arzu etmedikleri durumlar hakkında bilgi verir (Sürmeli, 2015: 1).

Daha kapsamlı bir şekilde belirtmek gerekirse tüm bu tanımlardan, değerlerin kendine has şu özelliklere sahip olduğu söylenebilir:

1. Toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Bireylerin bilincinde yer eden davranışı yönlendiren güdülerdir (Sözkesen, 2015: 40).

Sosyal psikologlar değerlerin işlevsel niteliklerini aşağıdaki gibi belirtmişlerdir:

1. Değerler kalıcıdır: Rokeach değerlerin kalıcı inançlar olduğunu savunmuştur. Değerler arzu edilebilir olmakla birlikte, tümüyle durağan değildir. Eğer değerler tümüyle durağan olsaydı, kişisel ve sosyal değişim imkânsız hale gelirdi. Değerlerin tümüyle değişken ve istikrarsız olması durumunda da, insanın kişilik gelişimi ve toplumun devamlılığı mümkün olamazdı.

2. Değer bir inançtır: Rokeach değerlerin diğer tüm inançlar gibi bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelere sahip olduğunu belirterek şu niteliklerini sıralamıştır:

a. Değer, istenilen (tasarlanmış) ve istenilenin kavranmasına ilişkin bir bilişimkognisyondur. Bir kişinin bir değere sahip olması, onun bilişsel olarak doğru davranmayı bildiği anlamına gelir.

b. Değer duygusaldır, çünkü onunla ilgili kişinin olumlu ya da karşıt, onaylayıcı ya da katılmadığı olumsuz duyguları vardır.

c. Değerler davranışsaldır, çünkü eyleme geçildiğinde kişiyi davranışa yönelten bir özelliğe sahiptir.

3. Değer bir davranış biçimidir: Değer, bir davranış biçimi (Modc of Conduct) ya da mevcudiyetin son haline (End-State of Existence) ilişkindir. Bir kişinin bir değere sahip olduğunu söylediğimizde, arzu edilebilir davranış biçimleri ya da arzu edilebilir mevcut durumun son haliyle ilgili inançları olduğunu düşünüyoruz demektir. Bu iki tür değer, vasıta (instrumental) ve kutup (terminal) değerler olarak adlandırılır. Terminal değerlerin iki türü vardır; kişisel ve sosyal değerler. Odak noktaları kişinin kendinde ya da kişiler arası olabilir. Vasıta değerler de iki türdür; ahlaki değerler ve yetkinlik (competence) değerleri. Ahlaki değerler esasında davranış bilimleriyle ilgilidir ve odak noktası kişiler arasıdır. Yetkinlik değerleri ise kendini gerçekleştirme ile ilgili değerlerdir ve odak noktası kişiseldir. Moral (ahlâkî) değerler yerine getirilmediklerinde kişi yanlış yapmaktan ötürü suçluluk duyarken, yetkinlik değerlerinde bu durum ancak kişinin, kişisel yetersizliğinden utanç duymasına yol açar.

5. Değer kişisel-sosyal tercih edilebilirdir: Bir değer kişisel ya da sosyal bir “tercih edilebilir kavramı”dır. Birisi bize değerlerinden söz ettiğinde bunların kendisi ve başkalarına eşit olarak uygulanacağını düşünmemek gerekir. Bu kişinin değerleri başkalarıyla paylaşılabilir ya da paylaşılabilir. Tek yönlü, ikili ve hatta üçlü standartlarda olabilir. Kendisi için geçerli ama başkaları için geçersiz, başkaları için geçerli ama kendisi için geçersiz, kendisi için başkalarından daha geçerli ya da başkaları için kendisinden daha geçerli olabilir.

4. Değer bir tercihtir: Değer “bir tercih edilebilir kavramı” olduğu kadar bir “tercih”tir de; “arzu edilebilir olan” ile “kesinlikle arzu edilen” arasındaki ayırım konusunda şimdiye kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak Kluckhohn’un tanımladığı gibi “bir değer kesinlikle arzu edilen bir şey değil arzu edilebilir bir kavramdır. O halde, “arzu edilebilir olan” kavramı yalnızca çok özel bir tercihten başka bir şey değildir. Diğer tür tercihler ile örneğin; yiyecekler arasında bir seçimle, durumlar arasındaki seçim birbirlerinden farklıdır. Çünkü durumlar arasında yapılan tercih kavramsaldır (Gül, 2013: 45).

2.2. Değer Eğitimi

Değer eğitimi veya değerler eğitimi, günümüzde üzerinde durulan konular arasında yer almaktadır. Değer eğitimi kavramı, belli bir takım değerlerin kazandırılmasında, değerler eğitimi ise, genel ve evrensel değerlerin insanlara verilmesinde kullanılmıştır (Köstü, 2017: 14).

Değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine “değerler eğitimi” denilmektedir (Yaman, 2012: 18).

Değerler eğitimi; değerlerin açık ve bilinçli bir şekilde öğretilme ve doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilişlerini geliştirmek, onların bireysel ve daha geniş bir toplumun üyesi olarak davranabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırma sürecidir (Akt. Keskin, 2016: 77).

Değer eğitimi süreci doğru bilmeye, doğru bir şekilde düşünmeye, doğru bir değerlendirme yapmaya, doğru bir eylem içinde olmanın birey tarafından görülmesine yardımcı olmaktadır (Yılmaz, 2017: 12).

Bailey (2000)’e göre değerler eğitimi dört genel aşamayı kapsamalıdır: Bunlardan ilki, akıl yürütme ve mantıklı olmayı desteklemedir. Özellikle ahlaki kararlar noktasında birey, sorgulamadan karar veremeyeceği için var olan durumu ve edinilmiş bilgileri dikkate almalıdır. Birey, akıl yürütme yoluyla bir karar verme, yargıya ulaşma yoluna gitmelidir. Bailey, bu sürecin ikinci aşamasının empati kurma olduğunu belirtir. Üçüncü aşama özsaygı geliştirmedir. Bireyin kendisini nasıl gördüğü ve algıladığı, başkalarıyla ilişkisini ve kararlarını etkilemektedir. Bu sürecin son aşaması ise işbirliği geliştirmedir. İşbirliği duygusu sayesinde bireyde biz duygusu gelişir, benmerkezci düşünmeden uzaklaşır (Güven, 2014: 29).

2.2.1. Ailede Değer Eğitimi

Aile, çocuğun değerler ve ahlâk eğitiminde en etkili kurumdur. Ailenin bu önemi onun çocukla münasebetinde diğer eğitici kurumların ulaşması mümkün olmayan bazı özelliklere sahip olmasından kaynaklanır. Öncelikle aile çocuğun ilk ve en önemli ahlak öğretmenidir. Çocuğun körpe yeteneklerini ilk keşfedecek ve işlemeye başlayacak olan ailedir. Öte yandan bireyin değer kazanımının en hızlı ve etkili olduğu, karakter teşekkülünün en hızlı cereyan ettiği çocukluk döneminin en uzun periyodu aile içinde geçmektedir (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 193).

Yetişkinlikteki ahlâkî duyarlılıkların temeli, çocukluk döneminde anne baba ile çocuk arasında yaşanan sevgi, saygı ve güven gibi duygulara dayalı ilişkilerle atılır. Çocuk, sevilerek sevmeyi, kendisine saygı duyularak başkalarına saygı göstermeyi ve güvenli bir ortamda yetişerek çevreye güven veren davranışlar geliştirmeyi ilk olarak ailede öğrenir (Hökelekli, 2011: 339).

Bir çocuk kişiliğe sahip olmadan önce değerleriyle doğrudan bağlantılı değildir; değerlerini ancak başkalarının az veya çok sergilenen işaretlerini, az veya çok doğrudan ödül ve cezalarını anımsadığı onaylama veya uygun görmeme deneyimlerini değerlendirerek sergiler. Çocuk zaman içinde bulunduğu ortamda dili kazandıkça başkalarının rica ve istekleri ve bunların sebepleriyle de karşılaşır; ailesinin ve önem verdiği kişilerin davranışlarını örnek alarak davranır. Eğer çocukta model olarak öğrenmenin oynadığı kısmi rolü bir tarafa bırakırsak çocuğun kendisi ve başkaları hakkında göreceli olarak iyi tanımlanmış bir algıya sahip olması önemlidir; çocuğun değerlerle ilk tanışıklığına kendisinin değerlendirdiği davranış sonuçları aracılık eder. Çocuk ilkel bir “olmalı” sonucuna ailesinden gelen taleplere ilk adımı atmaktadır; çocuk ailesinin rolüyle kendi faaliyet, düşünce ve özelliklerini değerlendirir ve değer standartlarını kullanır ve kendini onaylama veya onaylamama “işlemine gerçekleştirir (Çalışkur, 2010: 24).

2.2.2. Okulda Değer Eğitimi

Okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni bazı değerlerin kazanılacağı ortamlardır. Ailede olduğu gibi, okulda da değerler eğitiminin yaşantıların bir parçası haline getirilerek verilmesi en uygun olan yoldur.

Kazandırılmak istenen değerlerin, bütün okul çatısı altında kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve doğal bir süreçte edinilmesini kolaylaştırır. Değerler gelişiminde öğrencilerin üzerinde olumlu etkileri olduğu görülen okulların, katılıma önem veren, sorumlu bir şekilde davranmayı cesaretlendiren, düzenli bir okul görüntüsü veren, dürüst bir şekilde uygulanan ve açık kuralları olan okullar olduğu görülmüştür. Ayrıca, bir okulun değerler hakkındaki açıklığı ve bu değerlerin gerçekte paylaşılan değerler olma derecesi de değerler gelişiminde öğrencilerin üzerinde önemli etkileri olan hususlar olduğu tespit edilmiştir (Hökelekli, 2011: 340).

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise “her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, hem de “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir. Bu birinci amaç, yani, “öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmak”, esasen eğitimin en temel amacıdır. Zira o olmadan, belirlenmiş diğer amaçlara ulaşılsa bile çok fazla bir anlam ifade etmez (Aydın, 2010: 3).

Öğrenciler okulda bilişsel alanla ilgili öğrenmeler dışında insanlara karşı saygılı olma, hoşgörülü ve yardımsever olma gibi duyuşsal alana ilişkin kazanımları da edinirler. Bu bağlamda okulun önemli görevlerinden biri eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda açık ya da örtük programlar yoluyla öğrencilere değerleri kazandırmak, onların karakter ve benlik algısını olumlu yönde etkilemek, ahlaki gelişimlerini desteklemektir (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2011: 34).

Okul, sahip olduğu sistem içinde her öğrenciden belli standartlara uymasını ve çalışmasını ister. Bu bakımdan iradeyi güçlendirme, vazife yapma, sabır, ısrar ve sebat gibi meziyetlerin kazanılması bakımından etkili bir irade eğitimi imkânı sunar. Ancak iradenin aktif şeklinin gelişebilmesi için düzenli geribildirim sağlayan dengeli bir kontrol sistemi gerekir. Bu sistem gerekli katı ve kesin bir sistemden çok yarı kesin ve öğrenciye tercihler sunan bir sistem olmalıdır. Bu sistemde okulun en mühim vazifelerinden biri öğrencilere manevi düşünce alışkanlığı yani ahlâk ve

değerler üzerine düşünme, hayattaki olaylara ve kendi davranışlarına merhamet, sevgi, adalet, saygı, hoşgörü vb. pencerelerinden bakabilme kabiliyeti kazandırmaktır (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 215).

2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin yapısı itibarıyla değerlerin sınıflandırılması ile ilgili herkesin üzerinde mutabakat sağladığı net bir tasnif yoktur. Özellikle anlatmaya ve göstermeye bağlı metinlerin genel yapısı da söz konusu olduğunda bu tasnif iyice güçleşmektedir. Nitekim Yılmaz'ın (2016) da ifade ettiği gibi değerler, herkesin ittifak ile üzerinde durabileceği kavramlar değildir. Bir başka deyişle bir coğrafyada değer olarak kabul edilen bir durum başka bir coğrafyada değersizlik alameti olarak görülebilmektedir. Daha özde bir kişinin değer olarak kabul ettiğini bir başka kişi değer olarak kabul etmemektedir. Örneğin büyüklerin yanında konuşma, bacak bacak üstüne atma, kapıdan içeri giren birini ayakta karşılama, konuşurken muhatabın gözlerinin içine bakma, kısık sesle konuşma ve sakız çiğneme gibi davranışlar kişiye, zamana, mekâna ve bağlama göre bir değer olarak kabul edilebileceği gibi aksi bir durum da söz konusu olabilir.

Değerlerin yapısından kaynaklanan sıkıntılara kurgusal metinlerin yapısından kaynaklanan sıkıntılar da eklendiğinde bir değeri farklı başlıklar altında düşünmek de söz konusu olabilmektedir. Arkadaşına yaptığı yardım üzerinden itibar kazanmak isteyen birinin bu eylemi hancı değerler bağlamında düşünülebilecekken aynı eylem karşılık gözetmeksizin safiyane biçimde yapılırsa ahlaki değerler; Allah'ın sevgisini kazanıp sevap elde etmek amacıyla yapılırsa dinî değerler; güzeli yakalamak, daha iyisini elde etmek amacıyla yapılırsa estetik değerler; bir problemi çözebilmek amacıyla yapılan zihinsel bir katkı ise bu sefer de bilişsel değerler kapsamında düşünülebilir (Yılmaz, 2016: 333).

Bu düşüncelerle değerlerle ilgili yapılan genel tasnif çalışmalarına bakıldığında Allport, Lindzey ve Vernon'un (1960'dan aktaran Samur, 2011) değerleri altı başlık altında sınıflandırdığı görülür. Bu değerler şunlardır:

1. Estetik Değerler: Bu değerler içerisine herhangi bir olay ya da nesneye karşı yüklenen güzellik, etkileycilik, uyum gibi estetik özellikler girer.

2. Teorik Değerler: Bireyin rasyonel düşünme becerileri neticesinde oluşturduğu değer sistemidir. Gözlem, eleştiri, muhakeme ön plandadır.
3. Dinî Değerler: İnanç sistemini içeren değerlerdir. Bu değerler sisteminde amaç, kişinin varoluş gayesini anlamlandırmaktadır.
4. Siyasi Değerler: Bu değer boyutu güce sahip olarak, insanlara hükmetme duygularının varolduğu değer sistemidir.
5. Sosyal Değerler: Bu değerler sistemi, kibar, güvenilir, herkes tarafından sevilen birey olma kavramını ön plana çıkarır.
6. Ekonomik Değerler: Bu değerler sisteminde kişinin öncelikli hedefi maddi imkânlarını yükselterek toplum içerisinde üst konumlar elde etmektir (Güven, 2014: 21).

Schwartz'ın belirlediği ve evrensel değer tipleri olarak kabul edilen 10 temel değer ise şöyledir (Demirci, 2016: 8):

1. Evrenselcilik-gelenek: Anlayışlı, takdir edici, hoşgörülü olma, insanların ve tabiatın iyiliğini gözetme, dinin ya da geleneksel kültürün birtakım adet ve fikirlerini kabullenme yönünde tutum ve davranışları destekleyen ya da hedefleyen temel değer tipidir.
2. İyilikseverlik: Yakın ve kişisel temas içinde bulunan kimselerin iyiliğini gözetme ve koruma.
3. Güç-uyarılım: Sosyal konum ve prestij, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol, yenilik ve hayata meydan okuma.
4. Öz yönelim- başarı: Bağımsız düşünce ve eylem, keşif ve inceleme ve sosyal standartları temel alan kişisel başarı.
5. Toplumsal uyum ve itibar: Sosyal norm ve beklentilere uygun davranma, başkalarını kırmama, saldırgan eğilimleri sınırlama ve toplumsal konum ve itibarı koruma.
6. Hazcılık: Zevk ve duyuların kişisel ödüllendirilmesi.

7. Sosyal güvenlik: Toplumun ve toplumsal ilişkilerin güvenliği, ahenk ve istikrarı.
8. Bireysel güvenlik: Bireysel ve ailevi ilişkileri önemseme ve sürdürme.
9. Erdemlilik: Ahlaki olgunluk, içtenlik ve başkalarının dertleriyle ilgilenme.
10. İlişki özerklik: Hem genel ve hem de kişisel değer olarak eşitlik, bağlılık ve yaratıcılığı önemseme.

Dilmaç (1999) ise bu konuda daha öznel biçimde değerleri “insanları sevme, uyumlu olma, hırsları kontrol altına alma, başkalarının mutluluğunu isteme, kendini kontrol etme, iyi insan olma, manevi değerlere inanma, yardımsever olma, tecrübeli ve bilgili olma, dost edinme, evlat yetiştirme ve eser oluşturma” şeklinde on iki başlık altında toplamakta ve bu başlıkları Tablo 1’de verilen şekliyle açıklamaktadır:

Tablo 1. Dilmaç’ın Değerler Sınıflaması	
Değerler	Açıklama
İnsanları Sevme	İnsana ve hayata duyulan sevgi, insanlar arasındaki birlik, beraberlik ve refah duygularının pekişmesinde büyük öneme sahiptir.
Uyumlu Olma	İnsan yapmış olduğu davranışlarda iç ve dış dünyası arasında bir denge kurmaya çalışır. Çünkü insanın mutlu olması noktasında bu önemli bir etkidir.
Hırsları Kontrol Altına Alma	İnsanlar kendi kendilerine eğiterek istek ve arzuları noktasında bir denge kurmaya çalışırlar ve ancak bu sayede olumlu bir insan profili ortaya koymaya çalışırlar.
Başkalarının Mutluluğunu İsteme	İnsan kendi mutluluğu için harcadığı çabayı başkalarının mutluluğu için de harcamaya çalışır. Başkalarına bu noktada yardımcı olan birey kendi iç dünyasında yardım etmenin verdiği huzur ve mutluluğa kavuşacaktır.
Kendini Kontrol Etme	İnsan kendi hatasından ve kusurundan kurtulabilmek amacıyla kendini kontrol eder.
İyi İnsan Olma	İnsan kalbinde ve zihninde temizliğe erişerek etrafına yardımcı olacaktır.
Manevi Değerlere İnanma	Manevi değerler insanın kötü özelliklerini yok etmeye çalışır. Bu nedenle önemlidir.
Yardımsever Olma	Yardımsever olan insan, başkalarının içinde buldukları sıkıntılı durumlarda onlara yardımcı olur. Bu sayede kendi içerisinde de huzuru sağlar.
Tecrübeli ve Bilgili Olma	İnsan en önemli amaçlarından biri tecrübe ve bilgi sahibi olmaktır. Tecrübe sahibi bilgili olan insan, etrafına da yardımcı olabilecek, bu sayede toplumsal yardımlaşma ve dayanışma sağlanabilecektir.
Dost Edinme	İnsanlar, dostları sayesinde sahip oldukları şeyleri paylaşma duygusunu yaşarlar. Özellikle karşılaştıkları problem durumlarında onlara akıl danışır, dertlerini paylaşırlar.
Evlat Yetiştirme	İnsanlar, yetiştirdikleri evlatlarına onların gönüllerini zenginleştirecek iyi ve doğru prensipler aktarırlar. Bu sayede toplumsal değerler bireyler vasıtasıyla sonraki kuşaklara aktarılır.
Eser Oluşturma	İnsanlar yaşadıkları süre zarfında; aklı, bilgisi ve tecrübesiyle diğer insanların da faydalanabilecekleri işler yapmaya, eserler ortaya koymaya çalışırlar. Ancak bu sayede kişi bu hayatta

kendisini gerçekleştirmiş olacaktır.

Evin ve Kafadar (2004) değer tasnifi konusunda daha yalın bir sınıflama yapar ve değerleri ulusal ve evrensel değerler olmak üzere iki başlık altında inceler. Ulusal değerler millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, ulusal simgeler (ulusal marş, ulusal anıtlar, ulusal bayram, bayrak), kahramanlık, dil, gelenek ve görenekler gibi kavramları barındırırken, evrensel değerler içerisinde demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, bilim ve bilimsel düşünme, sanat, çevre duyarlılığı ve sevgi gibi başlıklar bulunmaktadır (Güven, 2014: 27).

Yaygın biçimde pek çok çalışmada ismine gönderme yapılan Rokeach ise, değerleri amaçsal ve araçsal değerler şeklinde sınıflandırmıştır. Onun sınıflamasında amaçsal değerler, hayatın temel değerlerini, araçsal değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılacak davranış biçimlerini kapsamaktadır (Çalışkur, 2010: 22).

Tablo 2. Rokeach'ın Değerler Sınıflaması	
Amaçsal Değerler	Araçsal Değerler
Aile Güvenliği	Bağımsızlık
Ahret Selameti	Bağışlayıcılık
Barış İçinde Bir Dünya	Cesaretli Olma
Başarı Hissi	Dürüstlük
Bilgelik	Entellektüellik
Eşitlik	Geniş Görüşlü Olma
Gerçek Dostluk	Hayal Gücü Kuvvetli Olma
Güzellikler Dünyası	Hırslı Olma
Heyacanlı Bir Yaşam	İtaatkarlık
İç Huzur	Kendini Kontrol Etme
Kendine Saygı	Kibarlık
Mutluluk	Mantıklı Olma
Olgun Sevgi	Muktedir Olma
Özgürlük	Neşeli Olma
Rahat Bir Yaşam	Sevecenlik
Sosyal Onay	Sorumluluk Sahibi Olma
Ulusal Güvenlik	Temizlik
Zevk	Yardımseverlik

Spranger değerleri estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasî, sosyal ve dinî değer olmak üzere 6 farklı grupta incelemiş ve sınıflandırmıştır (Kaliyeva, 2015: 19).

Tablo 3. Spranger'in Değerler Sınıflaması	
Değerler	Açıklama
Bilimsel	Bu değere sahip insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Dini	Birey, evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi zevkleri ve hazları feda eder.
Estetik	Bu değere sahip bireyler için, simetri, uyum ve şekil önemli unsurlardır. Birey, sanatın toplum için bir

	gereklilik olduğunu düşünür.
Ekonomik	Bu değeri benimseyen bireylere göre yararlı ve pratik olan önemlidir. Maddi getirilerin hayatta önemli olduğunu belirtir.
Siyasî	Kişisel güç, etki ve şöhret her şeyin üzerindedir ve esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Sosyal	Başkalarını sevmeye, diğerlerine yardım etmeye ve bencil olmama bu değerlerin en temel bileşenleridir.

Bu konuda Türkçe Dersi Öğretim Programı ise değerleri millî, manevi ve evrensel değerler olmak üzere üç başlık altında incelemiştir. İlgili çalışmada ders kitaplarına yansıyan ulusal, evrensel, dinî, bilimsel ve sosyal değerler odak alındığı için sınıflamalarında bu değerlere yer veren Spranger, Evin ve Kafadar'ın değerler sınıflaması çalışma için ayrıca önem teşkil etmektedir.

2.4. Değerler Eğitimi Yaklaşımları

İnsan doğuştan ahlaki açıdan farklılaşmamıştır. Yani, insan ne iyi ne de kötüdür. Ama her iki özelliğe de doğuştan yatkındır. Bundan dolayı eğitim ve yetiştirme son derece önemlidir. Çünkü bir çocuğun gideceği iyi ya da kötü yolun raylarını eğitim döşer (Yılmaz, 2015: 32).

Superka (1973), değerler eğitimi ile ilgili beş yöntem önermiştir. Bunlar: Değer telkin etme, ahlâkî gelişim, değer analizi, değer belirginleştirme ve eylem/davranış kazanma. Özellikle batı toplumlarında radikal çoğulculuğa farklı bakış açıları sunan dört değer eğitimi modeli daha vardır. Bunlar; değer aktarma (değer telkini), değerlerin açıklığa kavuşturulması, değer geliştirme (ahlâkî muhakeme), değer iletişimi (değer analizi) (Sapsağlam, 2015: 24).

Kupchenko ve Parsons (1987)'a göre değerler eğitiminde yaklaşımlar:

- İnsanın doğasını ve insan toplum/çevre ilişkilerini tanımlamaları;
- Değer kazanma süreçlerini açıklamaları;
- Değerlerin kaynağı üzerine görüşleri;
- Değerler eğitiminde belirledikleri temel ve ileri amaçları;
- Uyguladıkları metotlar açısından birbirlerinden farklılıklar göstermekte ve bu farklılıklara bağlı olarak sınıflandırmalar yapılmaktadır (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 168).

2.4.1. Değer Telkin Etme

Değer telkin yöntemi, insan karakterini ve davranış biçimlerini şekillendirmede bilinçli veya bilinçsiz şekilde en çok başvurulan yöntem olmuştur. Bu yaklaşım değerler eğitiminde de en yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu yöntemde sürekli tekrar ve tavsiyelerle bir durum gösterildiğinde öğrencilerin bunu kabul ederek davranış biçimi haline getireceği savunulur (Kart, 2017: 33).

Telkin yaklaşımı 1920'ler ve sonrasında karakter eğitimi içerisinde temel metot olarak kullanıldı. Günümüzde daha çok izciler, ordu ve dinî organizasyonlar gibi kurumlarda kullanılan yaklaşım çocukların eğitiminde büyük insanların, tarihi kahramanların yaşamlarından örneklerin çalışılması ile uygulanabilir. Bu yaklaşımda öğretmenlerin öğrencilerini kendi hayatları ile ilgili hikâyeler anlatmaya cesaretlendirmesi gerekmektedir. Böylece öğrenciler hikâyeler yoluyla ahlâkla ilgili deneyimler kazanacaklar, değerleri öğreneceklerdir (Bulut, 2011: 35).

Değerleri telkin etme yaklaşımının amacı, öğrencilere belirli değerlerin aşılmasını ve bunların içselleştirilmelerini sağlayarak, öğrencilerin istenen değerleri daha iyi yansıtmaları için sahip oldukları değerleri değiştirmektedir. Bu yaklaşımda süreç içerisinde; model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, küçümseme, azarlama, alternatifleri idare etme, oyunlar ve taklitler, rol oynama ve araştırmacı öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda, öncelikle toplumca benimsenmiş ve öğrenciye kazandırılacak değerler ve bunların nasıl kazandırılacağı belirlenir. Çünkü yetişkinlerin uzun yılların sonunda tecrübeyle elde ettikleri değerler, toplumsal hayatın devamına olumlu katkılar sağlayan erdemlerdir. Bu nedenle, yetişkinler, doğru ve gerekli olarak düşündükleri (adalet, doğruluk, özgürlük, eşitlik, yardımlaşmak vb.) temel değerleri benimsetmeye çalışırlar (Aydın ve Gürler, 2012: 66).

2.4.2. Değer Açıklama

Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilen değer açıklama yaklaşımı, telkine dayalı değer öğretiminin etkisini yitirdiği varsayımından hareketle geliştirilmiştir. 1960'ların sonu ve 1970'li yıllarda özellikle ABD'de etkili olmuştur. Onlara göre

genç bireyler veli ve öğretmenlerin dışında, akran gruplarından, televizyondan, yazılı basından, sinemadan ve sanat dünyasının yıldızlarından etkilenmeye başlamıştır. Model sayısının artması karar alma sürecinde gencin bocalamasına, iyiyi seçme sürecini öğrenememesine neden olmaktadır. Kendi değerlerinin farkına varmayan gençler, karar alma sürecinde akran gruplarının ve propagandanın etkisinde kalmaktadır. Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu yaklaşımın altında yatan varsayım, bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır (Koç, 2013: 18).

Değerleri açıklama yaklaşımının hedefi, bireylerin geçmişte içselleştirdikleri değerler ve normlar konusunda düşünme yoluyla bilinçlenmeleri ve günümüzün duyguları ve duyularını kullanarak tutarlılıklar ve tutarsızlıkların farkına varmalarını sağlamaktır. Sonraki aşamada tutarlılıklar ve tutarsızlıklar üzerinde ayrıntılı olarak çalışılarak bireylerin kimliklerini bulmaları ve bunu istikrarlı hale getirmelerine imkân verecek bir düşünce, duygu ve karar birliği oluşturmalarını sağlamaktır (Özdaş, 2013: 60). Bu yaklaşımda temelde üç adım ve bunların içinde de farklı etkinliklerin olduğu aşamalar söz konusudur.

I. Seçme

1. Çocukların özgürce seçim yapmalarını özendirme;
2. Seçme durumuyla karşılaşıldığında, alternatif seçenekler oluşturmaya yardımcı olma;
3. Her bir alternatifin olası sonuçları üzerinde düşünülerek alternatifleri değerlendirmede çocuklara yardımcı olma;

II. Ödüllendirme

4. Çocukları neyin ödüllendirilip korunduğu konusunda düşünmelerini özendirme;
5. Seçeneklerini başkalarının onaylaması için fırsatlar sunma;

III. Davranma

6. Çocukları seçimleriyle tutarlı yaşaması ve davranması için özendirme;
7. Yaşamın daha sonraki anlarında bu davranışın tekrarlanması için çocuklara yardımcı olma (Tarakçı, 2013: 28).

2.4.3. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Bu yaklaşımda ahlâki gelişim kuramının tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığında uygulanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlâki düşünme becerisini kazanırlar. Öğrencilerin değerlerle ilgili soruları anlamaları için analiz yeteneklerinin ve dikkat yeterliliklerinin geliştirilmesi gereklidir (Yazar, 2010: 45).

Değer analizi yaklaşımının amacı; öğrencilerin mantıksal düşüncelerine, bilimsel incelemeler yapmalarına ve kendi değerleri doğrultusunda mantık çerçevesinde karşılıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olmaktır. Buradan anlaşılacağı gibi öğrencilere değer meseleleriyle ilgili olan mantıklı düşüncelerine ve bilimsel araştırma tekniklerini kullanmalarını sağlamak bu yaklaşımın amacıdır (Ergün, 2013: 32).

Değerler analiz yaklaşımını kullanırken uyulması gereken aşamalar vardır. Bu aşamalar şöyledir (Şahin, 2013: 63):

1. Problemin tanımlanması;
2. Değer sorularını belirginleştirme;
3. Problem hakkında kanıtları toplama ve düzenleme;
4. Problemin çözümü için muhtemel yollar belirleme;
5. Her çözümün muhtemel iyi ve kötü sonuçlarını tartışma;
6. Çözümler arasından uygun olan çözüme karar verme;
7. Seçilen çözüm üzerinde uygulama yapma.

2.4.4. Ahlâkî Muhakeme (Ahlâkî İnkilem Tartışması)

Ahlâki gelişim yaklaşımı ise, Kohlberg ve Selman ile Galbraith ve Jones tarafından geliştirilmiştir. Araştırma sonuçları, içselleştirilmiş ahlaki yargılama ilkelerinin öğrenilemeyeceğini gösterir. “İyi davranış”ın tanımı, görelî olmamalıdır. Öğretmenin ilk görevi, bir davranış hakkında iyi ve kötünün ne olduğunu çocuk bakış açısından anlamaktır; çünkü çocuğun yargılaması gelişimsel bir sıra izler. Öğretmen, çocuğun öğretmenin inanç ve yargıları ile uyum göstermesinden çok, onun kendi ahlaki

yargılamalarıyla ilgilenmelidir. Çocuk, yargının en üst düzeyi ile uyumlu davranmaya teşvik edilmelidir. Yargı ve eylem arasındaki ayrılıklar gelişimi desteklemek, yargı ve davranış arasındaki iletişimi cesaretlendirmek için hizmet eden bilişsel tartışma biçimini yansıtır (İşcan, 2007: 35).

Öğrencilerin buldukları ahlâki gelişim düzeyini yükseltmek amacıyla kullanılan ahlâki ikilem tartışması yaklaşımı uygulamada şu aşamaları içermektedir (Ateş, 2013: 23):

- Ahlâkî ikilemi anlatan girişin yapılması.
- Öğrencilerin ikileme ilgili geçici cevaplarının alınması.
- Küçük gruplarda cevaplarının nedenlerinin tartışılmasının sağlanması.
- Tüm gruplarda ortaya çıkan bakış açılarının nedenlerinin tartışılması.
- Sınıfta bulunan tüm öğrencilerin kendi bakış açılarını ve destekleyen nedenleri belirtmesiyle tartışmanın sonlandırılması.

2.5. Türkçe Öğretim Programında Değerler Eğitimi

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde değerler konusuna ayrı bir başlık açılmadığı görülmektedir. Bunun yerine Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler, örtük olarak yer alır ve özellikle millî değerlere şöyle dikkat çekilir: “Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Güven, 2014: 87).

2017 yılında yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programında ise değerler eğitimi ile ilgili özel bir başlık açılmıştır. Bu başlık altında ise “Öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Bunun için bireyin çok yönlü gelişmesi önem taşımaktadır. Ayrıca insanın tutum ve davranışlarını

biçimlendirmede önemli bir role sahip olan değerler, öğrencinin sağlıklı ve dengeli gelişimine katkı sağlamaktadır. Türk millî eğitim sisteminin temel hedefleri arasında öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmak yer almaktadır. Bu bağlamda değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önem taşımaktadır. Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarı kadar, insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu doğrultuda kazanımların gerçekleştirilmesinin değerlerin kazanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Değerlerin kazanılma sürecinde rehber olan öğretmen, öğretim programında yer verilen bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra neyin iyi ve doğru olduğunu model olarak ve etkinlikler yoluyla sunabilmelidir (MEB, 2017: 8).” şeklinde ifadelerle yer verilmiştir. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere değerler millî, manevi ve evrensel değerler olmak üzere programda üç başlık altında tasnif edilmiş, bu değerlerin kazandırılma sürecinde ise programın ve öğretmenin rolüne işaret edilmiştir.

2.6. Değer Aktarımında Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kullanımı

Gerek ilkökul, gerekse ortaokulda öğrencilerin değerleri kavramalarında öğretmene en büyük yardımcı eğitim araç gereci, ders kitabıdır. Türkçe derslerinde de Türkçe öğretim programında yer alan hedef ve kazanımlara ulaşmada özellikle ders kitaplarında yer alan metinlerden yararlanır. Ders kitaplarında yer alan metinlerle bu

değerlerin öğrencilerce etkin bir şekilde kavraması sağlanabilir. Bu noktada Türkçe derslerinde yer alan metinler aracılığıyla öğrencilere bu değerlerin kavratılması ve bunları hayatlarında uygulamalarına imkân sağlaması öğrencilere daha etkili ve daha nitelikli bir şekilde değerler eğitiminin verilmesini sağlayacaktır (Güven, 2014: 89).

Eğitimin nihai amacının gerçekleşmesinde önemli bir yere sahip olan ders kitapları kalıcı izli öğrenmeye, öğrenmede devamlılığı sağlamaya, öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesine, genişletilmesine ve aynı zamanda içindeki metinler yoluyla değer öğretimine katkı sağlamaktadır. Nitekim bugüne dek yapılan çalışmalar ders kitaplarının değer öğretimine hizmet ettiğinin bir göstergesi niteliğindedir (Yılmaz, Yakar, Arslan, Safranova ve Satbay, 2017: 2696).

Bilindiği gibi 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programında ders kitabına alınacak metinlerin özellikleri verilmiştir. Ders kitabında yer alacak metinlerin hangi değerleri taşıması gerektiğine dair ilgili maddeler aşağıda verilmiştir (MEB, 2017: 22).

Türkçe ders kitabına alınacak metinlerin aşağıdaki nitelikleri sağlaması gerekir (MEB, 2017: 22):

7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

2.7. Kurmaca Metinler Aracılığıyla Değer Eğitimi

Kurgu, kurgulama ya da kurmaca, gerçek dünyadan alınan malzemenin yazarın hayal dünyasında sanatsal bir biçime dönüşmesi, gerçekliğin hayal gücüyle sanal, itibarî, saymaca bir dünyaya dönüştürülmesidir. Gerçeklik, insan zihninden bağımsız olarak dış dünyada var olan olay, olgu, durum ve varlıktır. Kurmaca ise, sanatçı muhayyilesinin bu gerçekliklerden işine yaradığına inandığı bazı unsurları alarak soyut düzeyde güzel, estetik, kendi içinde uyumlu, zihinsel nitelikli bir dünya inşa etmesidir (Kaya, 2015: 11).

Kurmaca metinler, insan zihninde kurgulanıp üretilen gerçeklikle hayal ürününün sentezlenerek yazıya dönüşmüş hâlidir. Kurmaca metinler ilk çağların bugün için gerçeklik/kurmacalık derecesini bilmediğimiz mitolojik efsanelerinden destanlara, masallardan fabllara, dram, komedi ve trajediden şiire, romanslardan modern hikâye ve romana kadar yine çok büyük bir çeşitlilik gösteren ve edebî yönleri üst düzeyde bulunan metinlerdir (Narin, 2016: 18).

Kurgusal metinlerde yazarın amacı, okuru, kendi kurduğu bir dünyaya davet ederek okuyucuyu günlük yaşamın dar sınırları dışına çıkarmak ve yepyeni deneyimlere ortak etmek, eğlendirmek, yaşantısını zenginleştirmektir. Bu açıdan kurgusal metinlerde genel-geçer doğrular, kesin yargılar yoktur. Aynı metinden farklı anlamlar çıkarıp farklı yargılara ulaşması muhtemel bir durumdur. Kurmaca metinlerin öğretici işlevinin olmadığını söylemek de doğru değildir. Okur dolaylı olarak kurgunun seyri içerisinde birçok bilgi edinebilmektedir. Çocuk kurmaca metinler yardımıyla aktif eleştiri yapabilme, önyargısız olabilmeyi başarma, duygu denetimi sağlayabilme, düş kurarak yanıtlara farklı yollardan gitme, esnek düşünebilme, araştırma sırasında duygularını denetleyerek paylaşabilme gibi pek çok yetisini de geliştirebilme olanağı bulabilir. Kurgusal metinlerde anlatılanlar, aktarılanlar hayal ürünüdür. Yazarın kendi bakış açısını, hayallerini, duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu yansıtma sayesinde okuyucu hayatında belki hiç hayal edemeyeceği, görüp yaşayamayacağı deneyimler, olaylar ve durumlarla karşılaşma imkânı elde eder. Olaylara farklı pencerelerden bakmayı öğrenir. Türü ne olursa olsun çocuk edebiyatı ürünleri ele aldıkları konular, anlatım teknikleri ve kişi kadrosu bakımından çocukların renkli ve masum dünyasını olumlu yönde geliştirmeye, onlara birtakım değerleri ve davranış kazandırmaya yöneliktir (Kılıç, 2017: 6).

Kurgusal nitelikli metinler, en başta edebiyata dair metinler olmakla birlikte karakter eğitimi düşüncesine de katkı sağlar. Bu metinler, çocuğu doğrudan eğitmek amacıyla vücuda getirilmese de onda olumlu etki ve izlenimler bırakmayı amaçlar. Çocuğun karşılaşabileceği durumlar karşısında olumlu tutum ve davranış sergilemesine imkân tanır, çocukların temel değerlerinin geliştirilmesine yönelik bir dizi fırsat sunar, nasıl

davranacaklarına karar vermeleri hususunda onlara yardımcı olur ve erdemi geliştirmek için öğrencileri mücadeleye davet eder (Yılmaz, 2016: 314). Okullarda öğrencilerin duygu ve davranışlarını geliştirecek farklı yöntemler benimseneceği gibi edebî metinler aracılığıyla karakter eğitimi de bir yol olarak benimsenebilir. Gerçekten de edebî metinler gözden geçirilirse birincil amacı eğitim olmayan metinlerin yapılarında dolaylı ya da dolaysız bir çok ileti içerdiğini görmek zor değildir (Yılmaz, 2016: 803).

2.8. İlgili Araştırmalar

Literatürde değerler eğitimi üzerine yapılmış pek çok çalışma vardır. İlgili literatür incelendiğinde Türkiye’de Türkçe ders kitapları (Aral, 2008; Koç, 2013; şen, 2008; Külünkoğlu, 2010; Yaman, Taflan ve Çolak, 2009; Kaygana, Yapıcı ve Aytan, 2013; Yılar, 2016; Doğan ve Gülüşen, 2011; Padem ve Aktan, 2013), çocuk kitapları (Sever, Memiş ve Sever, 2015; Kılcan, 2016; Kuru, 2017; Gümüş, 2017; Emirhan, 2016; Dirican ve Dağlıoğlu, 2014; Akyol, 2012; Emiri, 2014; Dilek, 2017), çizgi filmler (Karakuş, 2015; Akıncı, 2013; Sevim, 2013; Akıncı ve Güven, 2014; Hamarat, Işıtan, Özcan ve Karaşahin, 2015; Yaman, Bayburtlu, Tekir ve Kırman, 2015; Gürdal, Pamuklu ve Gürdal, 2017) ve dergilerde değerler eğitimi ile ilgili pek çok araştırmanın kurgulandığı görölmektedir (Karaca, 2010; Esmer, 2007) .

Türkiye’de değerler eğitimi ile ilgili çalışmaların odaklandığı önemli türlerden biri çizgi filmlerdir. Karakuş (2015) çizgi filmleri değerler eğitimine katkısı yönünden incelediği çalışmasında “sevgi, hoşgörü, duyarlılık ve iyilik” değerlerinin çizgi filmlerde sıkça geçtiğini ifade etmiş, bu değerleri takiben çalışkanlık, dayanışma, saygı, sorumluluk, yardımseverlik değerlerinin çizgi filmlerde işlendiğini dile getirmiştir. Akıncı (2013) ise çizgi filmlerdeki değerlerin sunumu üzerine yaptığı bir araştırmada, sözel ifade boyutunda en fazla yer alan değerin “nezaket”, en az yer alan değerin “sabır ve saygı” olduğunu; çizgi filmlerde davranışsal ifade boyutunda en fazla “mutluluk” değerine, en az ise “sabır, cesaret ve doğruluk (dürüstlük)” değerlerine yer verildiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Akıncı (2013) her iki boyutta da “sabır” değerine çok az yerildiğini belirtmiştir. Yine Sevim (2013) çizgi filmleri değerler eğitimi bakımından incelediği araştırmasında çizgi filmlerde sevgi, saygı,

hoşgörü, işbirliği, adil olma, çalışkanlık, sorumluluk, temizlik, dürüstlük, yardımseverlik, paylaşma, aile birliğine ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerinin öne çıktığını, bunun aksine vatanseverlik ve barış değerlerine rastlanmadığı tespit etmiştir. Akıncı ve Güven (2014) ise çizgi filmlerde yer alan değerlere ilişkin ifadeleri inceledikleri çalışmada nezaket, mutluluk, sorumluluk, işbirliği, yardımlaşma, empati, sevgi, arkadaşlık, paylaşma, temizlik, sabır, özgüven, cesaret ve doğruluk değerlerinin sivrildiğini vurgulamışlardır. Çalışmada sabır ve paylaşma değerlerine ise pek fazla rastlanmadığı açıklanmıştır. Hamarat, Işıtan, Özcan ve Karaşahin (2015) okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmler üzerine yapılan bir çalışmada güven duygusu kazandırma, saygı, sorumluluk bilincini geliştirme, arkadaşlık, fedakârlık, bir işi başarma, paylaşma, yardımlaşma, temiz olma, işbirliği, düzenli olma, problem çözme becerisi, karar verme, kurallara uyma gibi değerlerin dikkat çektiğini tespit etmişlerdir. Yaman, Bayburtlu, Tekir ve Kırman (2015) ise Dede Korkut çizgi filminde yer alan değerleri inceledikleri çalışmada özellikle dostluk, doğruluk, saygı, ahlâk kuralları, dinî değerleri geliştirici iletiler, yardımseverlik, özgüven, sabır, empati, toplumsal kurallar, liderlik ve sorumluluk değerlerinin ön planda tutulduğunu gözlemişlerdir. Aynı nitelikli başka bir çalışmada da Gürdal, Pamuklu ve Gürdal (2017) çizgi film karakterlerinin değerler eğitimi açısından incelendiği araştırmada çizgi filmlerdeki karakterlerin adil olma, aile birliğine önem verme, sevgi, çalışkanlık, dürüstlük, duyarlılık, sağlığa önem verme, saygı, bağımsızlık, dayanışma ve paylaşma değerlerine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Aynı araştırmacılar çizgi filmlerde temizlik, tasarruf ve özgürlük değerlerine ise yer verilmediğini ortaya koymuşlardır.

Çocuk kitapları ve özellikle türler merkezinde yapılan araştırmalar da değerler eğitimi ile ilgili çalışmaların yoğunlaştığı bir alandır. Örneğin Sever, Memiş ve Sever (2015) Pertev Naili Boratav'ın “Zaman Zaman İçinde” masal kitabını değerler açısından inceledikleri araştırmada öz yönelim, iyilikseverlik ve geleneksellik değerlerinin uyma, yaşamdan haz duyma, güvenlik değer gruplarında yer alan değerlere göre daha fazla ön plana çıktığını söylemektedirler. Yine tür olarak benzer bir araştırmada Kılcan (2016) Ignac Kunos'un “44 Türk Peri Masalı” adlı eserini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Kılcan bu çalışmada dürüstlük,

yardımseverlik, sorumluluk, farklılıklara, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, adil olma ve barış değerlerine rastladığını; bilimsellik, doğal çevreye ve kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik ve estetik gibi değerlere ise rastlamadığını söylemiştir. Tür ve çocuğa görelik olarak farklılaşsa da Kuru (2017) çocuk romanlarını değerler eğitimi açısından incelendiği çalışmasında romanlarda en fazla sevgi; en az ise aile birliğine önem verme değerine yer verildiğini tespit etmiştir. Gümüş (2017) ise benzer bir yaklaşımla değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanlarını değerlendirdiği çalışmada sırasıyla sevgi, sorumluluk, saygı, arkadaşlık-dostluk, doğruluk- dürüstlük, şefkat-merhamet, yardımseverlik değerlerinin işlendiği; romanlarda bağımsız ve özgür düşünme, girişimcilik, iletişime açıklık, kanaatkârlık, özgüven, selamlaşmak, vatanseverlik gibi değerlerin ise görece daha az işlendiğini belirtmiştir. Emirhan (2016) da Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarını değerler merkezinde irdelediği çalışmasında romanların dinî değerler ve sosyal değerler etrafında kurgulandığını ifade etmiştir.

Çocuk edebiyatı kapsamında düşünülebilecek bir diğer tür olan resimli hikâye kitapları da değer merkezli pek çok çalışmaya konu olmuştur. Dirican ve Dağlıoğlu (2014) resimli hikâye kitaplarını değerler açısından inceledikleri çalışmada sevgi, paylaşmak, arkadaşlık, mutluluk, nezaket, yardımseverlik, temizlik, saygı, adalet, tutumluluk, estetik, empati, hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, özgüven, sorumluluk, cesaret, liderlik ve barış değerlerine kitaplarda yer verildiği tespit etmişlerdir. Akyol (2012) ise aynı merkezde resimli çocuk kitaplarında yer alan değerleri incelendiği araştırmasında kişisel ve kişiler arası değerler kategorisindeki mutluluk, kibarlık, duyarlılık, sevgi, arkadaşlık, işbirliği değerlerine yüksek oranda; alçakgönüllülük, samimiyet, dürüstlük, özgürlük, saygı ve uyum değerlerine ise düşük oranda yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Yine Emiri (2014) Gülsüm Cengiz'in eserlerini değerler eğitimi açısından incelemiş, Cengiz'in eserlerinde daha çok evrensel konular üzerinde durduğunu, millî ve manevi değerlere neredeyse hiç değinmediğini belirtmiştir. Dilek (2017) ise Feridun Oral'ın resimli hikâye kitaplarındaki değerleri incelendiği araştırma sonucunda kitaplarda sevgi, yardımlaşma-dayanışma, çalışkanlık, nazik olma, şefkat-merhamet, dostluk değeri, hoşgörü – duyarlılık, aile

birliğine önem verme, paylaşımcı olma, sorumluluk, temizlik, iyilik yapma, doğruluk-dürüstlük ve misafirperverlik değerine yer verildiğini ifade etmiştir.

Resimli çocuk kitapları gibi yine çocuk edebiyatı kapsamında düşünülebilecek bir diğer çalışma kümesi ise çocuk dergileridir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanan dergiler yeni cumhuriyetin yeni insan tipini ortaya koymasına noktasında önemlidir. Örneğin Esmer (2007) Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yayımlanan çocuk dergilerindeki tahkiyeli metinleri çocuklara değer aktarımı açısından değerlendirdiği çalışmada en fazla üzerinde durulan değerlerin ahlâkî, millî ve evrensel değerler olduğunu ifade etmiştir. Çalgın (2004) ise Genç Cumhuriyetin Ütopyası: Gülbüz Türk Çocuğu isimli çalışmasında çocuklar için kaleme alınan türlerde ferdin toplum hayatına uyum gösterebilmesi, özel hayatında huzuru yakalayabilmesi ve iyi bir vatandaş olabilmesi için gerekli olan mesajların verildiğini dile getirmiştir. Kıymaz (2011) İleri Yavrutürk Dergisi üzerine yaptığı çalışmada derginin çocuklara millî ve ahlaki değerleri kazandırmayı amaçladığını tespit etmiştir. Günaydın (2005) ise İleri Yavrutürk'ten yıllar sonra çıkan “Doğan Kardeş Dergisi” üzerine yaptığı çalışmada dergide öne çıkan en önemli değerlerin hayvan sevgisi olduğunu söylemiştir.

Daha sonrasındaki dönem çıkan çocuk dergileri de dönemin ve yayıncısının dünyaya bakışına göre bir kısım değerleri okuruna iletmişlerdir. Karaca (2010) edebî çocuk dergisi Kırmızıfare'deki metinlerin değer aktarımına katkıları adlı çalışmada en çok armağan verme, okuma sevgisi, alışkanlığı kazanma, yardımsever olma, çalışkan olma, hayvanları sevme ve koruma, bilimsel düşünceye önem verme, sevginin gücüne inanma, doğayı sevme ve koruma, paylaşma değerlerinin sivrildiğini tespit etmiştir. Karaca dergide bayrağa saygılı olma, doğal afetlerde yardımlaşma, ebeveyne, aile büyüklerine sevgi ve saygı duyma, eşyaların kıymetini bilme, girişimci olma, ilgi ve yetenekleri geliştirme, kişilik haklarının bilincinde olma, kişi ve toplum sorunlarına duyarlı olabilme, kütüphanelerden yararlanma, olumlu davranışların ödüllendirilmesi, sağlığa zararlı alışkanlıklardan uzak durma ve vatanını, milletini sevme ve yüceltme gibi değerlerin ise yer almadığını belirtmiştir.

Aydın (2015) ise Diyanet Çocuk Dergisi'ni içerik analizine tabi tuttuğu çalışmasında dergide doğa, Atatürk, Cumhuriyet, kutlu doğum, din-ahlâk, tarih, bilim teknoloji, mizah, sağlık, coğrafya gibi konularına yer verildiği ifade etmiştir. Kılıç (2017) ise yayın politikası açısından Diyanet Çocuğa benzer bir başka dergi olan Beyazbulut dergisindeki kurgusal metinlerde yer alan karakterleri incelediği araştırmasında metinlerde geçen hayali, soyut karakterlerin iyilik, yardımseverlik, mazlumun yanında olma gibi erdemli olma iletilerini verdiğini belirtmiştir.

Son olarak ders kitapları da bir ülkenin eğitim felsefesini ve ideal insan modelini yansıtmaları açısından değerler eğitimi alanında çok fazla çalışmaya konu olan materyaller arasında yer almaktadır. Mesela Aral (2008) altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerleri incelediği araştırmasında, metinlerde en çok bağımsızlık, saygı, sevgi, vatanseverlik ve dinî unsurların ön plana çıktığını belirtmiştir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009) ise aynı nitelikteki bir başka çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde en çok sosyal değerlere, en az ise dinî değerlere yer verildiğini; nazım türündeki metinlerde estetik değerlerin; altıncı sınıf ders kitaplarında ise teorik değerlerin daha fazla yer bulduğunu belirlemiştir. Bu konuda Koç (2013), 1981 ve 2006 MEB Türkçe Öğretim Programlarına göre hazırlanan iki farklı sekizinci sınıf ders kitabını değerler bakımından karşılaştırdığı çalışmasında, yeni programa göre hazırlanan ders kitaplarında bilimsellik, kültürel miras, çalışkanlık, dayanışma ve doğa sevgisi değerlerinin ilk beş sırayı aldığını; kitaplarda bu değerlerin yanı sıra bağımsızlık, barış, din, doğruluk, dostluk, empati, güven, kahramanlık, millet sevgisi, özgüven, paylaşma, sanat, sorumluluk, Türk büyükleri ve vefa değerlerinin yer aldığını ifade etmiştir. Yılar (2016) ise değerler açısından Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde en fazla yer verilen değerlerin sevgi olduğunu, sevginin ardından dayanışma, çalışkanlık, bilimsel merak, nezaket kurallarına uyma, geçmişi ve milli kültürünü tanıma ve yaşama sevinci değerlerinin dikkat çektiğini ifade etmiştir. Şen (2008) altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri değerler açısından incelediği çalışmada sevgi ve vatanseverlik değerlerinin göze çarptığını belirtmiştir. Ders kitaplarında barış, aile birliğine önem verme, misafirperverlik, temizlik gibi değerlerin ise en az iletilen değerler arasında olduğunu söylemiştir. Külünkoğlu

(2010) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerler açısından incelenmesi konulu araştırmasında ders kitaplarında en az yer verilen değerlerin, dürüstlük, estetik, misafirperverlik, özgürlük ve saygı olduğunu; en fazla yer bulan değerin ise doğa sevgisi olduğunu belirtmiştir. Doğan ve Gülüşen (2011) de Türkçe ders kitaplarındaki metinleri değerler bakımından incelendiği çalışmada kitaplarda en çok ulusal değerler ve sorumluluk değerinin yer aldığını, en az ise hayvan sevgisi ve misafirperverlik değerlerinin yer bulunduğunu tespit etmiştir. Padem ve Aktan (2013) ise değer eğitimi bakımından beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerleri incelediği araştırmasında metinlerde sevgi, yardımseverlik, estetik, dayanışma, sorumluluk ve başarılı olma değerlerinin çokça bulunduğunu buna karşın acıma, arkadaşlık, cesaret, doğruluk, fedakârlık, görgülü olma, kahramanlık, kararlık, merhamet, millî birlik şuuru, özgürlük, sadakat ve tutumluluk değerlerinin kitaplarda çok az yer aldığını belirtmiştir.

İlgili literatürde de görüldüğü üzere Türkiye’de değerler eğitimini konu edinen pek çok bilimsel çalışma yapılmış olmasına rağmen farklı ülkeleri, kültürleri ve medeniyet dairelerini konu alan değerler eğitimi odaklı çalışmalar yoktur. Bu nedenle çalışma hem farklı ülkelerde okutulan ders kitaplarındaki değerleri tespit edip karşılaştırmak, hem de literatüre bu anlamda bir yenilik getirmek açısından önemlidir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Türkiye ve Kazakistan’da okutulan 6.sınıf Türkçe, Kazak Edebiyatı ve Rus Edebiyatı ders kitaplarını değerler açısından incelemeye yönelik araştırmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması gereken olgu ve olgular hakkında yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Bu desen, araştırmacıya detaylı inceleme fırsatı sunması açısından avantajlıdır (Bowen, 2009: 27). Araştırmada Türkiye ve Kazakistan’da okutulan 6.sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitapları değerler açısından incelendiği için doküman analizi deseni kullanılmıştır.

3.2. İncelenen Dokümanlar

Çalışmada 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içinde Türkiye ve Kazakistan’da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulmakta olan 6.sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitapları incelenmiştir. Kazakça ve Rusça ders kitapları yerine çalışmada Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarının çalışmada tercih edilmesinin nedeni Kazakça ve Rusça ders kitaplarının dil bilgisi ile ilgili alıştırmalar odağında şekillenmiş olmasıdır. Çalışmaya konu olan kitapların künye bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4. İncelemeye Konu Olan Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler			
Kitabın adı	Editör	Yazar	Yayınevi
Türkçe Ders Kitabı	Filiz Şenses	Nihat Erdal	Dörtel
Қазақ Әдебиеті (Kazak Edebiyatı)		G.D.Riskeldieva S.Ç.Tursingalieva	Arman-PV
Литературное чтение (Rus Edebiyatı)		R.Nurtazina E.Suleymanova K.Urazaeva	Bilim

Tablo 4’te görüldüğü üzere Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında editör belirtilmemiştir. Türkçe ders kitabı tek yazarlı, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitapları ise çok yazarlıdır. Çalışmada 6. sınıf düzeyindeki Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında değerler tespit edilmeye çalışılırken kitaplardaki lirik, anlatma ve gösterme esaslı metinler dikkate alınmış, öğretici metinler çalışmanın kapsamı

dışında tutulmuştur. İncelenen kitaplardaki metinlerin yazar, dil ve tür bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 5. İncelemeye Konu Olan Metinlere İlişkin Bilgiler			
Metnin Adı	Dil	Yazar	Tür
Doğayı Ağlatmaym	Türkçe	Emin Özdemir	Fabl
Eskici	Türkçe	Refik Halit Karay	Hikâye
Yeryüzünün İlk ve Tek Mucize Ailesi	Türkçe	Mahmut Temizyürek	Hikâye
Forsa	Türkçe	Ömer Seyfettin	Hikâye
Rumeli Hisarı'nda Bir Sığır Derisi Toprak	Türkçe	Mehmet Önder	Hikâye
Kırkikindiler	Türkçe	Hikmet Birand	Hikâye
Kışla İlkyaz	Türkçe	Aisopos	Masal
Türkiye	Türkçe	Adil Turan	Şiir
Bayrak ve Cumhuriyet	Türkçe	Mahmut Bağcı	Şiir
Atatürk'ten Son Mektup	Türkçe	Halim Yağcıoğlu	Şiir
Atatürk	Türkçe	Nahit Akgün	Şiir
Kütüphanelerden Geçer	Türkçe	Naim Yalnız	Şiir
Kitaplarım	Türkçe	İhsan Bulur	Şiir
Robenson	Türkçe	Cahit Sıtkı Tarancı	Şiir
Uçun Kuşlar	Türkçe	Rıza Tevfik Bölükbaşı	Şiir
Gelir Nevruz Bayramı	Türkçe	Yakup Arslan	Şiir
Çanakkale İçinde	Türkçe	İhsan Ozanoğlu	Şiir
Özür	Türkçe	Nail Tan	Şiir
Atamız Atatürk	Türkçe	Hadi Besleyici	Tiyatro
En İyi Arkadaş	Türkçe	Hadi Besleyici	Tiyatro
Bir Hilal Uğruna	Türkçe	Semih Sergen	Tiyatro
Sahnede Canlanan Oyuncak: Kukla	Türkçe	Gökhan Tok	Tiyatro
Tüyebay	Kazakça	Beyimbet Mailin	Hikâye
Avtobiografyalık Angime	Kazakça	Gabit Müsirepov	Hikâye
Garıştağı Kımız	Kazakça	Abdulhamit Marhabayev	Hikâye
Kılau	Kazakça	Sayın Muratbekov	Hikâye
Jauıgerdin Tulgası	Kazakça	Baurıjan Momıshılı	Hikâye (Alıntı)
Menin Atım- Kojası	Kazakça	Berdibek Sokpakbaev	Hikâye (Alıntı)
Ata Ümiti	Kazakça	Dulat İsabekov	Hikâye (Alıntı)
Tampış Kara	Kazakça	Sansızbai Sargaskaev	Hikâye (Alıntı)
Şınrau	Kazakça	Abış Kekilbaev	Hikâye (Alıntı)
Bir Atanın Balaları	Kazakça	Muhtar Magauin	Hikâye (Alıntı)
Tutkın Bala	Kazakça	Şerhan Murtaza	Roman (Alıntı)
Birjan Sal Abay Aulında	Kazakça	Muhtar Auezov	Roman (Alıntı)
Kobılandı Batır	Kazakça	Anonim	Şiir
Alpamıs Batır	Kazakça	Anonim	Şiir
O, Aktan Jas, Aktan Jas	Kazakça	Dulat Babataıulı	Şiir
Jaksı Menen Jamannın Ayırması	Kazakça	Sünbai Aronulı	Şiir
Asempaz Bolma Arnege	Kazakça	Abai Kunanbaiulı	Şiir
Adamdık Borışın	Kazakça	Şakarim Kudaiberdiulı	Şiir
Şıgamın Tiri Bolsam, Adam Bolıp	Kazakça	Sultanahmet Toraıgırov	Şiir
Men- Kazak	Kazakça	Sultanahmet Toraıgırov	Şiir
Kara Bult	Kazakça	Ahmet Baitursınulı	Şiir
Anama Hat	Kazakça	Ahmet Baitursınulı	Şiir
Kazak Tili	Kazakça	Magjan Jumabaev	Şiir
Boztorgai	Kazakça	Sabit Dönentaev	Şiir
Zaman Kimdiki	Kazakça	Sabit Dönentaev	Şiir
Dalada	Kazakça	Saken Seifullin	Şiir
Anam Tili	Kazakça	İlyas Jansügirov	Şiir
Tugan Jer	Kazakça	Abu Sarsenbaev	Şiir
Sen Kurmette Omı	Kazakça	Abu Sarsenbaev	Şiir
Ana Tilim Gajap Dep Aita Alamın	Kazakça	Muzafar Alimbaev	Şiir

Byikter	Kazakça	Muzafar Alimbaev	Şiir
Kayırlı Tün	Kazakça	Mukagali Makataev	Şiir
Kara Ölen	Kazakça	Mukagali Makataev	Şiir
Elim Barda	Kazakça	Mukagali Makataev	Şiir
Manas Jırı	Kazakça	Anonim	Şiir
Seraya Şeika	Ruşça	Dmitrii Mamin- Sibiryak	Hikâye
Rasskaz o Vinograde İz “ Poemı o Skritom Smsle”	Ruşça	Rumi Djalaliddin	Hikâye
Zimnii Dub	Ruşça	İurii Nagibin	Hikâye
Yanko- Muzıkant	Ruşça	Genrik Senkeviç	Hikâye
Timur i Ego Komanda	Ruşça	Arkadii Gaidar	Hikâye
Perepelka	Ruşça	İvan Turgenev	Hikâye
Staraya Loşad’	Ruşça	Lev Tolstoi	Hikâye
Priemiş	Ruşça	Dmitrii Mamin-Sibiryak	Hikâye
Mı Liubim Liudei Uspaha	Ruşça	İurii Trifonov	Hikâye
Zolotie Slova	Ruşça	Mihail Zoşenko	Hikâye
Çujaya Pyaterka	Ruşça	Veniamin Rosin	Hikâye
Dve Uçenitsı i Tridtsat’ Uçitelei	Ruşça	Yakov Taits	Hikâye
Bukva “Tı”	Ruşça	Leonid Panteleev	Hikâye
Vratar’	Ruşça	Vasilii Golışkin	Hikâye
Aist i Solovei	Ruşça	Valentin Berestov	Hikâye
Vertel	Ruşça	Dmitrii Mamin-Sibiryak	Hikâye
Za Çto Liubyat	Ruşça	Anatolii Aleksin	Hikâye
Samy Şçastliviy Den’	Ruşça	Anatolii Aleksin	Hikâye
Tsarevna-Lyaguşka	Ruşça	Anonim	Masal
Boltlivaya Jena	Ruşça	Anonim	Masal
Lisa, Zayats i Petuh	Ruşça	Anonim	Masal
Skazka o Tsare Saltane	Ruşça	Aleksandr Puşkin	Masal
Noviy Naryad Korolya	Ruşça	Gans-Hristian Andersen	Masal
Strekoza i Muravei	Ruşça	İvan Krılov	Masal
Strekoza i Murav’i	Ruşça	Lev Tolstoi	Masal
Lebed’, Şuka i Rak	Ruşça	İvan Krılov	Masal
Muha i Pçela	Ruşça	Sergei Mihalkov	Masal
Muha i Pçela	Ruşça	İvan Krılov	Masal
Lev i Muha	Ruşça	Sergei Mihalkov	Masal
Daj’bog	Ruşça	Anonim	Mit
Ya Pamyatnik Sebe Vozdvig Nerukotvorniy	Ruşça	Aleksandr Puşkin	Şiir
Nyane	Ruşça	Aleksandr Puşkin	Şiir
Utes	Ruşça	Mihail Lermontov	Şiir
Na Severe Dikom	Ruşça	Mihail Lermontov	Şiir
Mujiçok s Nogotok	Ruşça	Nikolai Nekrasov	Şiir
Vrednie Soveti Julikam i Voram	Ruşça	Grigorii Oster	Şiir
Volk i Yagnenok	Ruşça	İvan Krılov	Şiir

Tablo 5’te çalışmada incelenen metinlere ilişkin bilgiler verilmiştir. Çalışmada Türkçe ders kitabında 22, Kazak Edebiyatı ders kitabında 35 ve Rus Edebiyatı ders kitabında 37 metin olmak üzere toplamda 94 metin incelenmiştir. Bu metinlerin 41’i şiir, 33’ü hikâye, 12’si masal, 2’si roman, 4’ü tiyatro, 1’i fabl, 1’i mittir. Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarındaki metin yazarlarının tümü erkektir. Türkçe ders kitabının yazarlarından 19’ı Türk, 1’i İtalyan, 1’i Amerikalı, 1’i Yunandır; Kazak Edebiyatı ders kitabının yazarlarından 25’i Kazak, 1’i Amerikalıdır; Rus Edebiyatı ders kitabının yazarlarından 21’i Rus, 2’si Kazak, 1’i Danimarkalı, 1’i

Fars, 1'i Polonyalı, 1'i Ukraynalıdır. Bunun yanında "Kobılandı Batır", "Alpamıs Batır", "Manas", "Dajbog", "Boltlivaya Jena", "Tsarevna- Lyaguşka" , "Lisa", ve "Zayats i Petuh" metinlerinin yazarları bilinmemektedir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri iki aşamada toplanmıştır. İlk çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturabilmek adına ilgili literatür taranmış, değerler ve ders kitabı konusunda yazılmış kitaplar, makaleler, bildiriler ve diğer bilimsel yayınlara ulaşılmıştır.

İkinci aşamada ise Türkiye ve Kazakistan'da 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 6. sınıf düzeyinde okutulan Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarına ulaşılmıştır. Sonrasında bu ders kitapları içinde yer alan metinler türlerine göre tasnif edilmiş, öğretici metinler veri setinin dışında tutulmuştur. Bu tasnif yapılırken Türkçe ders kitabı için bir Türk Edebiyatı uzmanının, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitapları için Kazakça ve Rusça bilen bir Kazak Edebiyatı uzmanının görüşünden faydalanılmıştır. Sonrasında metinler "değerler" başlığı altında betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz sırasında yapılan kodlamaların doğruluğunu teyit edebilmek amacıyla veri setinin bir kısmı (yalnızca Türkçe ders kitabında yer alan hikâye metinleri) bir nitel araştırma uzmanının desteği ile kodlanmıştır. Nitel araştırma uzmanı ve araştırmacının yapmış olduğu kodlamalar arasındaki tutarlığın Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülüne göre (Güvenirlik= Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) .70'in üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Tüm bunların dışında çalışmanın güvenilirlik ve geçerliğini artırabilmek amacıyla veri seti birkaç kez okunmuş, özellikle bulgular kısmında doğrudan alıntılara yer verilmiş, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabından alınan kesitlerin açıklamaları parantez içi ifadelerle aktarılmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında bulunan metinlerin değerler bakımından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. İncelenen ders kitaplarda bulunan değerlere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 6. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Değerler				
Değerler	Alt Değerler	Türkçe	Kazak Edebiyatı	Rus Edebiyatı
Ulusal Değer	Dil Gelenek ve Görenek Kahramanlık Millet Şehitlik Ulusal Simge (bayrak, ulusal marş, ulusal bayram) Vatanseverlik	25	31	9
Evrensel Değer	Adalet Aileye Önem Verme Barış Birlik ve Beraberlik Çalışkan Olma Dürüstlük Fedakârlık Kardeşlik Misafirperverlik Özgürlük Sağlıklı Olma Saygı Sevgi Yardımseverlik	25	29	36
Dinî Değer	Dua Dinî Hassasiyet	5	10	5
Bilimsel Değerler	Eğitim Çalışkanlık	8	9	3
Sosyal Değer	Arkadaşlık Çevreyi Koruma	3	4	1

İncelenen ders kitaplarında bulunan değerler Tablo 1’de verilmiştir. Bu tabloya göre ulusal değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 25, Kazak Edebiyatı ders kitabında 31, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 9 alt değere; evrensel değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 25, Kazak Edebiyatı ders kitabında 29, Rus Edebiyatı ders kitabında 36 alt değere; dinî değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 5, Kazak Edebiyatı ders kitabında 10, Rus Edebiyatı ders kitabında 5 alt değere; bilimsel değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 8, Kazak Edebiyatı ders kitabında 9, Rus Edebiyatı ders kitabında 3 alt değere; sosyal değerler başlığı altında

Türkçe ders kitabında 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 4, Rus Edebiyatı ders kitabında 1 alt değere yer verilmiştir. Türkçe ders kitabında en sık görülen değerler ulusal ve evrensel değerlerken Kazak Edebiyatı ders kitabında ulusal, evrensel, bilimsel ve dinî değerler; Rus Edebiyatı ders kitabında ise ulusal ve evrensel değerlerdir. Diğer taraftan Türkçe ders kitabında en az rastlanan değerler dinî, bilimsel ve sosyal değerlerken Kazak Edebiyatı ders kitabında sosyal değerler; Rus Edebiyatı ders kitabında ise dinî, bilimsel ve sosyal değerlerdir. Söz konusu üç ders kitabında toplamda 203 alt değer bulunmaktadır.

4.1. Ulusal Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Alt Değerler	Türkçe	Kazak Edebiyatı	Rus Edebiyatı
Dil	3	6	4
Gelenek ve Görenek	1	8	2
Kahramanlık	2	5	
Millet	4	4	2
Şehitlik	3	1	
Ulusal Simge	5	1	
Vatanseverlik	7	6	1

İncelenen ders kitaplarında bulunan ulusal değerler Tablo 6'da verilmiştir. Bu tabloya göre ulusal değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 25, Kazak Edebiyatı ders kitabında 31, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 9 alt değere rastlanmıştır. Türkçe ders kitabında en sık görülen ulusal değerler vatanseverlik, ulusal simge, dil, millet ve şehitlikken; Kazak Edebiyatı ders kitabında gelenek ve görenek, dil, kahramanlık, vatanseverlik ve millet; Rus Edebiyatı ders kitabında ise dil, gelenek-görenek ve millettir. Diğer taraftan Türkçe ders kitabında hiç rastlanmayan ya da çok az rastlanan ulusal değerler gelenek-görenek ve kahramanlıkken; Kazak Edebiyatı ders kitabında şehitlik ve ulusal simge; Rus Edebiyatı ders kitabında ise kahramanlık, şehitlik, ulusal simge ve vatanseverliktir.

Söz konusu üç ders kitabında ulusal değerlerle ilgili toplamda 65 alt değer bulunmaktadır.

Dil Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında dil değeri ile ilgili ifadeler 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 6, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 4 defa geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Arı Türkçe konuşuyorsak

Türkçe düşünüyorsak bugün,

Her işimizde onun gücü

Büyük öğretmeni Türk'ün (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 46).

Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hıçkırma hıçkırma, katıla katıla ağlamaktadır, bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 16).

Jarık körmei jatsan da uzak, ken tilim,

Taza, teren, ötkir, küşti, ken tilim.

Tarap ketken balalarını baurına,

Ak kolınmen tarta alarsın, sen tilim (Kazak Adebieti, 2015: 65).

(Şiirde saf dilin öneminden bahsedilmektedir. Yazılanlardan hareketli bir millet diline sahip çıkarsa birliğini korur kanısına varılabilir.)

Ana tilim gajap dep aita alamın,

Jannattai jan balkıta jai tabarım.

Şıratıp gumır boyı aitar anim,

Keledi tolas tappai kaitalagım (Kazak Adebieti, 2015: 142).

(Bu dördlükte ana dil sevgisi ele alınmıştır. Birey kendi dilinde şarkılar söylemekten bıkmayacağını ve ana dilini duyduğunda cennetten bir nâme duymuş gibi olduğunu anlatmaktadır.)

Pervogo sentiabria devoçki poşli v russkuiu şkolu. Uçit'sia Monişe i Şomite bılo trudno. Oni znali tol'ko slovo "spasibo". İh spraşivali:

- Kak tebia zovut?

- Spasibo.

- Gde tı jiveş’?

- Spasibo? (Literaturnoe çtenie, 2015: 139).

(Eylül ayında okula başlayan iki yabancı kız öğrenci Rus okulunda Rusların dilini öğrenirken çok zorlanmışlardır. Tüm dönem boyunca öğrendikleri tek sözcük “teşekkür ederim” olmuştur. Kendilerine her ne sorulursa sorulsun onlara bu şekilde cevap vermişlerdir.)

Za kakih-nibud’ desyat’ dnei mı odoleli s nei vsiu russkuiu azbuku, mogli uje svobodno çitat’ i “papa”, i “mama”, i “Saşa”, i “Maşa”, i ostavalas’ u nas neviuçennoi odna tol’ko samaya poslednyaya bukva- “ya (я)” (Literaturnoe çtenie, 2015; 142).

(Bu cümlelerde Rus dilini öğrenirken neredeyse bütün alfabeyi öğrenilip, sadece “ya (я)” harfinin öğrenilememiş olması anlatılmaktadır.)

Gelenek ve Görenek Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında gelenek ve görenek değeri ile ilgili ifadeler 1, Kazak Edebiyatı ders kitabında 8, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 defa geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Benim çiğdem kokulu memleketim,

Nice türküler yakıldı senin için;

Destanlar yazıldı, bayrak bayrak,

Davullar vuruldu, dize geldi zeybeklerin (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2015: 18).

Eti mol, kımızı mol, kaltası tok,

Mineki men-ak kisi desendiki,

Jarıska tikken baige ozgandiki,

Em bolmas öneşin kur sozgandiki (Kazak Adebietü, 2015: 73).

(Bu şiirde Kazakların kültüründen bahsedilmiştir. Onların et ve kımızı çok tüketmelerinden, at oyunları kültürünü devam ettirmelerinden söz edilmiştir.)

Üstinde kara makpal, ken, jenil şapanı bar. Omıraı agıtılğan, seri jaga ak koilektin sırtınan kigen sargılı tüsti, kıtayı jibek kamzolı bar. Okalı takiasının jibek şoğı ırgala tüsedı (Kazak Adebıyeti, 2015: 98).

(Bu cümlelerde Kazakların kültürel kıyafetleri olan “şapan, kamzol, takia”dan bahsedilmiştir.)

Zaslonyas’ poloi halata,

Gonyat jenşını telyat.

Duşno v iurte polutemnoi-

Nagluho zakrıti tiunduk (Literaturnoe çtenie, 2015: 169).

(Bu dörtlükte bir Kazak kadının günün bitimiyle hayvanlarını yerlerine yerleştirip kendi çadırının perdesini kapatması anlatılmıştır.)

Kahramanlık Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında kahramanlık değeri ile ilgili ifadeler 2, Kazak Edebiyatı ders kitabında 5 defa geçmektedir. Rus Edebiyatı ders kitabında ise kahramanlık değeri ile ilgili herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Her Türk çocuk çok iyi bilip tanımalı onu... Sevmeli sevilerin en yücesiyle. Düşün bir kere yavrum, yokluklar içinde bir vatan, üstelik her köşesi bir düşman çizmesi altında inim inim inliyor. Bir güneş doğuyor ufuktan, adına Mustafa Kemal deniyor... Uyanıyor Türk ulusu derin uykudan... Önde yücelerden yüce bir kumandan, kurtarıyorlar vatani düşmandan (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 42).

Askerlerin arasında onun kahramanlık serüvenlerini bilmeyen, şöhretini duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevinçten, kırk yıldır özlemini çektiği soydaşlarını görmekten, şaşırmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 72).

Badana köz, togız tor,
Saut kiyer me ekensin?

Biltelini tutatıp,

Tütünin üzbei ok atıp,

Jau kaşırar ma ekensin (Kazak Adebıyeti, 2015: 30).

(Bu dörtlükte kahramanın savaşa giderken zırh giymesi ve düşmana ok atması gerektiği belirtilmektedir.)

Sogıska batal'onmen jyırma jeti ret kirip, durıs urıs ötkizdin. Bes ret duşpannın korşauınan kak jarıp alıp şıktın. Kırgın sogısta san ret sınnan öttin, jas ta bolsan, asker atagın kişi de bolsa, senip, jogarılatıp, jana oringa tagayındap otırmız (Kazak Adebıyeti, 2015: 123).

(Bu cümlelerde genç olmasına rağmen savaş sırasındaki kahramanlıklarından dolayı bir askerin rütbesinin yükselmesi anlatılmaktadır.)

Millet Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında millet değeri ile ilgili ifadeler 4, Kazak Edebıyatı ders kitabında 4, Rus Edebıyatı ders kitabında ise 2 defa geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Türk milleti, bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir... Osmanlı Devleti'ne gelince bu devlet yedi yüzyıldan beri yaşamaktadır ve muhteşem geçmişi ve tarihiyle övünebilir. Biz, kudreti ve haşmeti bütün dünyada; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında tanınan bir milletiz (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 36).

Türk milleti, sen, Anadolu denilen yurda sonradan gelme değil, ilk yerleşip medeniyet kuranların çocuklarısın (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 38).

Men Kazak, Kazakpın dep maktanamın,
Uranga ‘‘Alaş’’ degen attı alamın.
Süigenim –kazak ömiri, özim- kazak,
Men nege kazaktıktan saktanamın (Kazak Adebıyeti, 2015: 54).
(Bu dörtlükte bireyin Kazak olduğu ve kimliğiyle gurur duyup kimliğinden asla utanmaması gerektiği belirtilmektedir.)

Ne sıylasın, nesin bersin el magan?!
Tursak eken elim de aman, men de aman.
Taular- menin tausılmaitın bakıtım,
Al ırısım-ulan-gayır ken dalam (Kazak Adebıyeti, 2015: 162).
(Bu dörtlükte bireyin millet sevgisi anlatılmaktadır.)

On golıy!- zakriçal nakonets ves’ narod. İ koroliu stalo ne po sebe: emu kazalos’, çto liudi pravı, no on dumal pro sebya: ‘‘Nado je vıderjat’ protsessiu do kontsa (Literaturnoe çtenie, 2015: 63).
(Bu masalda Rus kralının bir hırsıza inanıp halkının görüşünü önemsememesi ve bunun sonucunda haksız çıkması ele alınmıştır.)

Na Edil’ narod daleko tı uvel,
İ, unijenny, na zemliu etu prişel,
Tı sovetu ne vnyal, i çujbina tesna,
Na skitan’ya narod tvoi teper’ obrekla (Literaturnoe çtenie, 2015: 168).
(Bu bölümde birey memleketinden uzaklara gitmiş; o memleketinde değilken memleketini geride kalan milleti korumuştur. Birey neticede milletine olan sevgi ve özleminden vatanına geri dönmüştür.)

Şehitlik Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında şehitlik değeri ile ilgili 3, Kazak Edebıyatı ders kitabında 1 ifade geçmektedir. Rus Edebıyatı ders kitabında ise şehitlik değeri ile ilgili herhangi

bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Bırakın o altın yaprağı artık,
Bırakın rahat etsin anılarda şehitler,
Siz bana, neler yaptınız ondan haber verin?
Hakkından gelebildiniz mi yokluğun, sefaletin (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 32)?

Çanakkale içinde toplar kuruldu
Vay bizim uşaklar orda vuruldu
Of gençliğim eyvah
Çanakkale içinde bir dolu testi
Analar babalar umudu kesti
Of gençliğim eyvah (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 95).

Ör keudesimen kaktı.
Ol arıstaşa alıstı,
Ölim sokkısın öz üstine aldı.
Denesin ok parşelese de,
El namısın korgap kaldı (Kazak Adebıyeti, 2015: 116).

(Bu dörtlükte kahramanın vatanı için savaştığı ve oklara hedef olsa bile vatan için savaşmaktan vazgeçmeyeceği belirtilmektedir.)

Ulusal Simge Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında ulusal simge değeri ile ilgili 5, Kazak Edebiyatı ders kitabında 1 ifade geçmektedir. Rus Edebiyatı ders kitabında ise ulusal simgelerle ilgili herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 3).

O günler ne samimi ne heyecan verici günlerdi. Kurtuluş dakikalarının beklendiği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin en kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım. O şiir artık benim değildir. O milletindir, benim milletime karşı en kıymetli hediyem budur (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 79).

Küş kemidi, aibındı tu kuladı,

Keşe batır, bugün korkak bugadı.

Erikke umılğan uşkıran janı kisende,

Kan sungan, jürek solgın sogadı (Kazak Edebiyeti, 2015: 65).

(Bu dördlükte savaş sırasında alınan mağlubiyet ve bunun sonucunda bayrağın yere düştüğü belirtilmektedir.)

Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında vatanseverlik değeri ile ilgili 7, Kazak Edebiyatı ders kitabında 6, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Türkiye, doğduğum,

Türkiye, doyduğum;

Türkiye, konduğum yurt!

Sevgim, inancım, özlemim!

Beşiğimi salladın, sendedir mezarım,

Sen gönlümde yatan memleketim (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 19).

Temsil et göklerde şanlı milleti,

Atanın kurduğu yuce devleti,
En bŸyŸk eseri cumhuriyeti
Korusun bu gençlik, vermesin sakın (İlkŸğretim TŸrkçe Ders Kitabı, 2016: 26).

Ua, tujan jer, topıragınnan jaraldım,
Alabınnan armanıma nar aldım.
Tunıgınnan jŸzip iştim sendegi,
Altın arai tangı jupar samaldın (Kazak Adebıyeti, 2015: 115).
(Bu dŸrtlŸkte bireyin vatan toprağında yaşadıkları ve bundan yola çıkararak vatan sevgisi dile getirilmiştir.)

Ne istemekpin altın, gauhar, jakuttı,
Olardı izdep Ÿtkizbespin uakıttı.
Men bakıtsız bola koiman sıra da,
Tujan elim bolsa eken bakıttı.
Danene de sıylamasın keler kŸn,
Sıy kŸrmei-ak sualarmın, sŸnermin.
Tujan elim tugırında tursa eken,
Ari karai...

Ari karai kŸrermin (Kazak Adebıyeti, 2015: 162).
(Bu şiirde bireyin gŸzŸnŸn zenginlikte olmadığı; vatanın, milletin huzur içinde yaşaması ve gŸk bayrağın yŸkseklerde dalgalanmasıyla mutlu olacağı anlatılmaktadır.)

Pust' trava vısokoi budet,
Zaslonit stada stenoi!
Pust' liubuitsya vse liudi
Krasotoi zemli rodnoi (Literaturnoe tenie, 2015: 169).
(Bu dŸrtlŸkte birey vatanının gŸzelliğinden yola çıkararak vatan sevgisini dile getirmiştir.)

4.2. Evrensel Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Tablo 8. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Evrensel Değerler			
Alt Değerler	Türkçe	Kazak Edebiyatı	Rus Edebiyatı
Adalet	1	2	2
Aileye önem verme	5	3	7
Barış	1	1	2
Birlik ve beraberlik	2	2	4
Çalışkan olma	1	2	3
Dürüstlük		3	1
Fedakârlık	2	3	2
Kardeşlik	3		
Misafirperverlik		4	1
Özgürlük			2
Sağlıklı olma	3	2	2
Saygı	3	4	1
Sevgi	4	1	5
Yardıms severlik		2	4

İncelenen ders kitaplarında bulunan evrensel değerler Tablo 6’da verilmiştir. Bu tabloya göre evrensel değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 25, Kazak Edebiyatı ders kitabında 29, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 36 alt değere rastlanmıştır. Türkçe ders kitabında en sık görülen evrensel değerler aileye önem verme, kardeşlik, sağlıklı olma, saygı ve sevgi; Kazak Edebiyatı ders kitabında misafirperverlik, saygı, aileye önem verme, dürüstlük, fedakârlık; Rus Edebiyatı ders kitabında ise aileye önem verme, sevgi, birlik, beraberlik yardıms severlik ve çalışkan olma. Diğer taraftan Türkçe ders kitabında hiç rastlanmayan ya da çok az rastlanan evrensel değerler dürüstlük, misafirperverlik, yardıms severlik, adalet, barış, çalışkan olma ve özgürlükken; Kazak Edebiyatı ders kitabında kardeşlik, özgürlük, barış ve sevgi; Rus Edebiyatı ders kitabında ise kardeşlik, dürüstlük, misafirperverlik ve saygıdır.

Söz konusu olan üç ders kitabında evrensel değerlerle ilgili toplamda 90 alt değer bulunmaktadır.

Adalet Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında adalet değeri ile ilgili 1, Kazak Edebiyatı ders kitabında 2, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Haksızlık ve küstahlığın bundan fazlası olamaz; Ermenilerin bu feyizli ülkede hiçbir hakkı yoktur. Memleketiniz sizindir. Türklerindir. Bu memleket tarihte Türk'tü, halde Türk'tür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır. Gerçi bu güzel memleket kadim asırlardan beri çok kere yabancı istilalarına uğramıştır. Aslında ve en başında Türk ve Turani olan bu ülkeleri, İranlılar zapt etmişlerdir. Sonra burası, İranlıları yenen İskender'in eline düşmüştü. Onun ölümüyle mülkü taksim edildiği vakit, Adana bölgesi de Silifkelilerde kalmıştı. Bir aralık buraya Mısırlılar yerleşmiş, sonra Romalılar istila etmiş, sonra Şarkı Roma yani Bizanslılar eline geçmiş, daha sonra Araplar gelip Bizanslıları kovmuşlar. En nihayet Asya'nın göbeğinden tamamen kaynayan Türkler soyundan ırktaşlar buraya gelerek memleketi eski ve asli hayatına yeniden kavuşturdular. Memleket, nihayet asıl sahiplerinin elinde kaldı. Ermenilerin vesairenin burada hiçbir hakkı yoktur (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 37).

Bara almaı, ötirikşi bolıp abden,

Semeidin türmesinde otır balan.

Mal urlap, kisi öltirgen ayıbım jok,

Ökimet- ör zorlıkka ne bar şaran (Kazak Adebıyeti, 2015: 59).

(Bu dörtlükte suçsuz bir şekilde cezaevinde yatan çocuğun haksızlığa uğradığını annesine anlatan mektubu ele alınmaktadır.)

Düniyenin kuldık şınjırın kiratıp,

Adildik, tendik izdegen,

Turmıstık, tarşılık zıندانın buzıp,

Erkindik, kendik izdegen,

Kökirekteri janıp, bakıt izdegen jastar,

Senderge arnaldı bul ander (Kazak Adebıyeti, 2015: 77).

(Şiir dünyadaki adalet, doğruluk, eşitlik ve mutluluk arayan gençleri desteklemek amacıyla yazılmıştır. Şiirde özellikle adalet ve eşitlik değerinin önemi vurgulanmıştır.)

Na drugoi den' bedny Yanko stoyal pered sudom u starşını. Starşına posmotrel na nego. Mal'çık stoyal pered nim s ispugannımi glazami, malen'kii i huden'kii. Kak tut bit'. Sudit' ego, kak vora? Mal bol'no, da na nogah ele derjitsya. Zasadit' v tiur'mu, çtoli?

- Vıporot', i vse tut, - reşil starşına. Sud naşel eto spravedlivım (Literaturnoe çtenie, 2015: 103).

(Hikâye kahramanı olan küçük çocuk Yanko'nun mahkeme karşısında yargılanış sahnesi ele alınmaktadır. Sonuç olarak mahkeme adaletli karar vermiş ve Yanko'yu suçsuz bulmuştur.)

Tak ono i sluçilos'. Kak tol'ko u nei zakrılıs' glaza- ya zaplakal. "Çemu tı?"- sprosıl otets i zasmeyalsya. "Jal' mne ee", - skazal ya. – Ona dolg svoi ispolnyala- a ee ubılı! Eto nespravedlivo!" – "Ona shitrit' hotela,- otvetil mne otets. – Tol'ko Trezor ee perehitril". Zloi Trezor!- podumal ya... da i sam otets pokazalsya mne na etot raz nedobrim. – Kakaya je tut hitrost' (Literaturnoe çtenie, 2015: 112).

(Hikâyede avcı babasıyla ava çıkan küçük çocuk anlatılmaktadır. Çocuk avda karşılaştıkları bildircını babasının öldürmesi üzerinde bu durumu adaletsizlik olarak değerlendirmektedir.)

Aileye Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında aileye önem verme değeri ile ilgili 5, Kazak Edebiyatı ders kitabında 3, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 7 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Anne baba ne pahasına olursa olsun İlker'i ölüme teslim etmeyecekler, bunun için gerekirse yurt dışına gideceklerdi. Yurt dışına gitmek niyetiyle Sağlık Bakanlığında "olur" almak için Ankara'ya geldiklerinde bu tür hastalıkların kesin tedavisi için kaçınılmaz olan karaciğer naklinin, 1988 yılından bu yana başarılı biçimde sürdürüldüğünü ve artık bu alanda yurt dışına gitmeye hiç gerek kalmadığını öğrendiler (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 24).

ÜMİT: Uykum da gelmişti doğrusu... fakat bitirip öyle yatayım diyordum...

ANNE: Gördün mü? Kendini boş yere zorlamaya çalışıyorsun. Haydi şimdi yat bakalım... (Ümit yatağına girer. Annesi onun üzerine yorganı çektikten sonra) Allah rahatlık versin. İyi geceler...

ÜMİT: İyi geceler anneciğim (Anne, Ümit'in yanaklarından öptükten sonra çıkar. Sahne bir süre ıssız kalır. Elektrikler söner. Tekrar yandığı zaman aynı oda mavi bir ışıkla aydınlanır. Ümit gözlerini oğuşturarak yatağından doğrulur) (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 41).

Bas jağman tağı da akesinin dausı şıktı. Rakattana albirap bara jatkada kulak şekesinen agaş balgamen urgandai bop, ar sözi dın-dın etip estiledi.

- Satai, tur endi. Ertengi şaiga deyin alıp kel şananı. Apan ekeumiz bazarga barıp kaitayık. Bol, tur, balam!

Akesi jumsak-ak ünmen dauıstaidı, birak sonın özinde jağımsız estiledi-au (Kazak Adebıyeti, 2015: 189).

(Hikâyede aile içindeki güzel ilişkiler anlatılmaktadır. Aile bireyleri elbirliği içinde mutlu bir hayat sürmektedir.)

Tokan ayırın dermenege şaşı berip, artına moyın burap karap edi, esek üstinde kalkıyp bara jatkan nemeresin körip, jüregi şım ete kaldı. “Kulınım-au, anşeyin... uykısırap kulap kalmasa netti.”

Tokan dermeneni jatagan destelerge bölip bolıp, şailaga bettegende nemeresi de kaitıp oraldı.

- Oi, künim, sensin be?- Kekilinen sipap, ay boyı körmegendei şöpildetip süip jadır. – Kai jerge deyin apardın?

- Auldın şetine deyin.

- Korıkkan joksın ba?

- Jok. Tek köpirden ötkende gana korıktım.

- Oi, altınım! Jür, jüre goi, endi uyıktayık (Kazak Adebıyeti, 2015: 230).

(Yukarıda geçen metinde Tokan dedenin torunuyla ilişkisi ve dedeyle torunun birlikte muhabbetleri anlatılmaktadır. Tokan dedenin uzak yoldan bekleyen torununu

karşılması, sevmesi, alnından öpmesi ve ‘‘yavrum, güneşim, altınım’’ kelimeleriyle torununa hitap etmesi aileye verilen değeri göstermektedir.)

V nekotorom carstve, v nekotorom gosudarstve jil da bıl tsar’ s tsaritsei; u nego bilo tri sına- vse molodie, holostie, udal’tsı takie, çto ni v skazke skazat’, ni perom opisat’; mladşego zvali İvan- tsareviç.

Govorit odnajdı tsar’:

- Deti moi milie! Voz’mite sebe po strele, natyanite tugie luki i pustite strelı v raznıe storonı: na çei dvor strela upadet, tam i svataites’ (Literaturnoe çtenie, 2015: 24).

(Masalda Kral ve onun genç ve bekâr oğulları anlatılmaktadır. Masalda çocuklar evlilik gibi önemli bir meselede babalarının fikirlerini dikkate almakta, onun sözünden çıkmamaya çalışmaktadırlar.)

Prişla mat’, çtobı vzyat’rebenka. Mal’çik bıl oçen’ slab. Mat’ na rukah otnesla ego domoi. Na drugoi den’ on ne vstal, a na tretii veçerom- umiral na skam’e pod odeyalom (Literaturnoe çtenie, 2015: 103).

(Bu metinde hasta çocuğunu ellerinde taşıyarak eve götüren kutsal anne anlatılmaktadır. Metinde annenin çocuğuna yönelik sevgi ifadeleri bulunmaktadır.)

Barış Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında barış değeri ile ilgili 1, Kazak Edebiyatı ders kitabında 1, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Nevruz ateşi gönülleri ısıtınca

Meşalesi insanlığı aydınlatınca

Savaşın yerini barış alınca

Gelir Nevruz Bayramı (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 85).

Bul sogısta duşpanga jem tastap, jemtikke toya bergende az kuşpen jelke, büirlerinen sogıp, jennisin, jegenin jelkesinen şıgargan taktikalı adistin sati tüse koldanılgan istin biri (Kazak Adebıyeti, 2015: 126).

(Bu metinde Kazakların mertçe savaşarak vatanlarına barış getirdiğinden bahsedilmektedir.)

Na vaşı den'gi, - on skazal bı im,-

Kupliu, çto nujno vsem vam çetverım,

Monetu vařu ya učetveriy

İ snovo mir mej vami vodvoriyu!

Učetveriyu, hot' i ne razdeli,

Jelaemoe polnost'iy kupliy!

Slova nesveduşih nesut voinu,

Moi j- edinstvo, mir i tişinu (Literaturnoe çtenie, 2015: 66).

(Bu şiirde bireyin savaş olmaması için elinden ne gelirse yaptığı ve barışı ne kadar çok arzuladığı anlatılmaktadır.)

Birlik ve Beraberlik Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında birlik ve beraberlik değeri ile ilgili 2, Kazak Edebıyatı ders kitabında 2, Rus Edebıyatı ders kitabında ise 4 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Gerçek şudur ki Türk milleti güçlü oldukça, millî birlik ve beraberliğini korudukça yayılmacı emellerle Türk vatanına göz dikenler, bu kutsal vatandan bir tek taş bile koparamayacaklardır (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 38).

Yiğitlikte Oğuz, hoşgörüde Mevlana örnek olunca

Tüm gönüller Yunus sevgisiyle dolunca

Yoksul zengin, güçlü güçsüz aynı düğünde buluşunca

Gelir Nevruz Bayramı (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 85).

Arine, nemis bizden köp bolmasa, şabuıl jasar ma edi. Olar köp, olardıń küşi mol. “Törteu tügel bolsa, töbedegini aladı” degen kasındağı üreilengen azazilderdin ikpalına könip, senin de eki közin alakandai bolgan eken goi (Kazak Adebıyeti, 2015: 125).

(Bu metinde Kazakların Almanlara karşı güç birliğı yapmaları gerektiğı ve birlik olurlarsa her şeyin üstesinden gelebilecekleri anlatılmıştır.)

Küres üşin, erkin, şattık enbek üşin tугan- sender.

Şakırındar, arttağı uıktagan, imenşek,

Bakit jolın bilmeitin bauırlarındı!

Şakırındar, arttağı kuldıkta jürgen bauırlarındı (Kazak Adebıyeti, 2015: 79).

(Bu dörtlükte dargın kardeşlerin barışması ve kardeşlerin birlik ve beraberlik içinde olması gerektiğı anlatılmaktadır.)

Na vaşi den’gi, - on skazal bı im, -

Kupliu, çto nujno vsem vam çetverım,

Monetu vaşu ia uçetveriu

İ snova mir mej vami vodvorıu!

Uçetveriu, hot’ i ne razdelıu,

Jelaemoe polnost’iu kupliu!

Slova nesveduşih nesut voinu,

Moi j – edinstvo, mir i tişinu (Literaturnoe çtenie, 2015: 66).

(Bu şiirde bireyin savaş olmaması için elinden geleni yapması, insanları birlik ve beraberliğe çağırması anlatılmaktadır.)

Kogda v tovarişah soglas’ia net,

Na lad ih delo ne poidet,

İ vıydet iz nego ne delo, tol’ko muka.

Odnajdı Lebed’, Rak da Şuka

Vezti s poklajei voz vzialis’

İ vmeste troe vse v nego vpriaglis’;

İz koji lezut von, a vozu vse net hodı (Literaturnoe çtenie, 2015: 70).

(Bu şiirde insanların birlik olduğunda daha da ilerleyebileceklerinden, birlik ve beraberliğin öneminden bahsedilmektedir.)

Çalışkan Olma Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında çalışkan olma değeri ile ilgili 2, Kazak Edebiyatı ders kitabında 2, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 3 ifade bulunmaktadır. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Arayı kapatmanızı istiyorum uygar uluslarla

Bilime, sanata varılmaz rezil dalkavuklarla

Bu vatan, bu canım vatan, sizden çalışmak ister.

Paydos övünmeye, paydos avunmaya, yeter, yeter (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 33).

Mine, jigit dep osılardı ait. Jumıs ta kolınan keledi, sauıkka da keneltti. Endi, mine, jalkaulardı katırdı, balem... Oi, ainalayın!.. Oi...

Munan son men esirmei, kim esirmek. Sözge toktauı jok Beisekülge pıskırıp karar emespin. Tipten, onın da suretin salıp ilip koimak oyım bar. “Balem, şıj- bıj bolsın!”.

Birak munıma Şańsatai toktau aittı:

- Bulai etuge bolmaıdı. Beisekül jalkau emes. Kıp- kışkentai bop alıp, masaktı kalai teredi (Kazak Adebıyeti, 2015: 134).

(Bu metinde Kazak erkeklerinin çok çalışkan oldukları, çalışırken sağa sola bile bakmadıkları anlatılmış, tembel insanların Kazak erkekleri örnek alması gerektiği ifade edilmiştir.)

Bala Kırgızbaydın kozı- lağın, kaska buzaun bagadı. Kisendeuli torı bienin karaulı da sol. Saliha damıl-damıl şelegin bilegine kıştırıp, bie sauuga keledi. Sonda Turar apasına jardemdesip, minezdi bienin kulagının tübin kasılap, noktasınan ustap turadı.

Saliha ŧelegin k3terip, uyine kaitadı, bul 3zen boyında japadan- jalgız kalıp koyadı
(Kazak Adebiiyeti, 2015: 168).

(Bu metinde bir k3y3n durumu anlatılmakta, evin annesinin ineklere bakma iŧiyle
uđraŧtıđı, 3ocuğunun da annesine yardım ettiği dile getirilmektedir.)

Vse proŧlo: s zimoi holodnoi

Nujda, golod nastae,

Strekoza uj ne poet,

İ komu uj v um poidet

Na jeludok pet' golodniy!

Zloi toskoi udru3ena,

K Murav'iu polzet ona:

Ne ostav' menya, kum miliy!

Dai ti mne sobrat'sya s siloi

İ do veŧnih tol'ko dnei

Pokormi i obogrei (Literaturnoe 3tenie, 2015: 68).

(Bu metinde Ağustos B3ceği ile Karınca arasında ge3en m3nakaŧa anlatılmaktadır.
Yazın 3ok 3alıŧıp kış i3in erzak toplayan karıncaya karŧın Ağustos B3ceği tembellik
ettiği i3in kışın a3 kalmıŧtır.)

Spesivo govorit: "Uj kak tebe ne len'

S utra do ve3era trudit'sya tseliy den'!

Na meste bı tvoem ya v sutki zahirela.

Vot, naprimer, moe

Tak, pravo, raiskoe jit'e!

Za mnoiu tol'ko liŧ' i dela,

Letat' po balam, po gostyam:

İ molvit', ne hvalyas', mne v gorode znakomı

Vel'moj i boga3ei vse domı.

Kogda b ti videla, kak ya piruiu tam (Literaturnoe 3tenie, 2015: 73).

(Bu şiirde çalışkan ve tembel insanın özellikleri vurgulanmaktadır. Yazın çalışan bireyin kışın evinde rahat edeceği belirtilmiştir.)

Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında dürüstlük değeri ile ilgili olarak herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Bu değerle ilgili Kazak Edebiyatı ders kitabında 3, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 ifade geçmektedir. Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Otır, Tursınbaev. Osimen, mine, ekinşi ret “ekilik” бага alıp otırsın. Uige berilgen tapsırmanı orındamai kelgenine koimai, kulikka basıp, mugalimdi aldamak bolasın. Bunun jaman. Budan bılai mundai kılığındı magan körsetpeitin bol. Bilsen, bilemin dep, bilmesen, bilmeimin dep, şınındı ait (Kazak Adebıyeti, 2015: 154).

(Bu metinde ödev verilen bir öğrencinin sorumluluğunu yerine getirmemesine karşın ödevini yapmış gibi davranması ve öğretmenin bu doğrultuda dürüst olması için öğrencisini uyarması anlatılmıştır.)

Osı auıldan sogıska saidın tasındai kırık üş azamat ketip edi. Azirge oralğanı ekeu-ak. Daurenbek koldan, Berden ayaktan ayırılıp kaittı. Jırma törtine kara kagaz aldık. Habarsızı kañşama. Tegis jetimbiz... Biz baladan ayırılsak, mına aldarında turgan- atadan ayırılğan jetimder. Eki jartı- bir bütün... Men bölmeimin, özderin tandandar. Tek retin aitayın. Reniş- ökpe bolmasın. Aka! Jol sizdiki. Tandagan balanızdı alınız (Kazak Adebıyeti, 2015: 218).

(Bu metinde savaş sırasında yetim kalan çocukların varlıklı ailelere verilmesi olayı anlatılmakta, ailelerin çocukları seçerken dürüst olmaları gerektiğine değinilmektedir.)

Kstati, çto kasaetsya korruptsii,
Postupaiut novosti horoşie:
Sokratilis’ faktı vimogatel’stva,
Vlasti perstali vzyatki trebovat’.

Eto naše s vami dostijenie.

Nakonets- to, grajdane rossiiskie

Stali çaše proyavlyat' soznatel'nost'

İ zanosyat bez napominanya (Literaturnoe çtenie, 2015: 130).

(Bu şiirde rüşvetin doğru bir davranış olmadığı ve rüşvete karışanların uyarılmaları gerektiği ifade edilmiştir.)

Fedakârlık Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında fedakârlık değeri ile ilgili 2, Kazak Edebiyatı ders kitabında 3, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Ancak organ nakli ekibinin bir koşulu vardı: “Annenin kanı uyuyor. Karaciğerin bir bölümünü oğluna verecek olursa (kadavra bulunamadığı için tabii ki) çocuğu da kurtulabilir, kendisi de normal yaşamını sürdürebilirdi”. Anne, böylesi bir fedakârlığa dünden razıydı, yeter ki çocuğu kurtulsun. Duraksamadan “Evet, tamam” dedi (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 25).

Ör keudesimen kaktı,

Ol arıstañşa alıstı,

Ölim sokkısın öz üstine aldı.

Denesin ok parşelese de,

El namısın korgap kaldı.

Sen kurmette onı!

Tüsindin be, karagım?!

Senin keleşegin üşin berdi ol,

Azattık jolında ayagın (Kazak Adebıyeti, 2015: 116).

(Bu şiirde vatan için savaşıp fedakârlık eden kahramana saygı duyulması gerektiği belirtilmektedir.)

Maskeudin tap bosagasına barıp bir-ak toktamakpız- sondıktan, sol sebepti-
“Maskeuge ne betimizben baramız, duşpandı ökşelete artımızdan ertip. Jigitter
süegimiz kalsa da, ne bolsa da, osı jerde bolsın. Bir adım şeginuge jol jok!- dep jarlık
etken bolatınmın.

Özimnin de, jarakattansam da, emdeluge ketpei jatkanımın sebebi sol edi (Kazak
Adebiyeti, 2015: 124).

(Bu metinde askerlerin vatani için canını feda edebilecekleri ve adeta “Ölmek var,
dönmek yok!” anlayışıyla düşmana karşı siper oldukları anlatılmaktadır.)

Tı, volna moya, volna!
Tı gul'liva i vol'na;
Pleşeş' tı kuda zahoçeş',
Tı morskiye kamni toçiş',
Topiş' bereg tı zemli,
Podımaeş' korabli-
Ne gubi tı naşu duşu:
Vıplesni tı nas na suşu!
İ posluşalas' volna:
Tut je na bereg ona
Boçku vinesla legon'ko
İ othlınula tihon'ko.

Mat' s mladencem spasena (Literaturnoe çtenie, 2015: 45).

(Bu şiirde deniz dalgalarında boğulmak üzere olan anne ve çocuğu kurtarma
fedakârlığını gösteren bir birey anlatılmaktadır.)

Mne pokazalos', ona glyadit na menya i dumaet: za çto je ya umirat' doljna? Za çto?
Ved' ya svoi dolg ispolnyala; malen'kih svoih staralas' spasti, otvesti sobaku
podal'se- i vot popalas'! Bednyajka ya! Bednyajka (Literaturnoe çtenie, 2015: 111).

(Bu cümlelerde annenin fedakârlığından bahsedilmiştir. Bir kuşun yavrularını
korurken bir avcının kurşununa kurban gitmesi anlatılmaktadır.)

Kardeşlik Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında kardeşlik değeri ile ilgili 3 ifade geçmektedir. Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında ise kardeşlik değeri ile ilgili herhangi bir ifadenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Türkçe ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Seyahatımı ve bu vesile ile kardeşlerimin arasında yaşama imkanını bana veren mutlu tesadüflerin, bir talih eseri olduğuna inanıyorum. Onun için diğer insanlara nasihat etmek, onların da birbirlerini içten ve candan birer kardeş olarak kabul etmeleri üzerinde ısrarla durmak gibi manasız hareketlere sapacak değilim. Çünkü bu benim vazifem değil (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 22).

Sen, her zaman kardeşim olarak kalacaksın! Ve yalnız, küçücük bir çocukken seni kollarımın arasında tuttuğumu, seninle birlikte annemi ve babamı sevdiğimi, senin nasıl büyüüp boy attığını gördüğümü ve yıllar boyunca en yakın arkadaşım olduğumu anacağım (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 80).

Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında misafirperverlik değeri ile ilgili olarak herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Kazak Edebiyatı ders kitabında 4, Rus Edebiyatı ders kitabında ise misafirperverlik değeri ile ilgili 1 ifade geçmektedir. Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Jan-jakka top-top bop tarap ketip jatkan jyındı Abai, Birjan, Erbol, Aygerimder tıska şığıp turıp, attandırıp jatır. Birjanga dal jürer kezinde Uljan öz üinen, öz aldınan dam tatkızıp otırıp, bata berdi de, on sapar tiledi. Sonimen katar Aigız, Nurganımdarga akelgizip, togız-togız sıy usındı. Birjannın özine öz kolınan ülken kumis taituiak sıyladı. Kasındagı bar joldasına korjın tola manat, makpal salem- sarkıt berildi (Kazak Adebıyeti, 2015: 102).

(Bu cümlelerde Abai'ın evine gelen misafirleri nasıl hoşgörüyü karşıladığı ve onları ağırlayarak memnun ettiği anlatılmaktadır.)

Naşı zameçaniya smeşili gostei. İ mama s papoi snaçala bıli daje dovol'ını, çto gosti vidyat takoi naş um i takoe naşe razvitie.

Mı dva mesyaca ne sadilis' vmeste so vzroslimi. A spustya dva mesyaca mı s Lelei stali uprašivat' našego otsa, çtobı on nam snova razreşil ujjinat' so vzroslimi (Literaturnoe çtenie, 2015: 124).

(Bu cümlelerde bir ailenin eve gelen misafirle geçirdikleri hoş vakit ve misafire duyulan saygı anlatılmıştır.)

Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabında özgürlük değeri ile ilgili herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Rus Edebiyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

İ dolgo budu tem liubezen ya narodu,
Çto çuvstva dobrie ya liroi probujdal,
Çto v moi jestokii vek vosslavil ya Svobodu
İ milost' k paşim prizıval (Literaturnoe çtenie, 2015: 78).

(Bu şiirde bireyin özgür olmaktan memnun olduğu ve halkının özgürlüğü için her şeyi yapabileceği anlatılmaktadır.)

Suzi, posluşai, çto ya tebe rasskaju pro Stiva. Eto vajno osobenno tebe, tı znaeş' poçemu, - skazala Rut. – Çelovek doljen imet' voliu k jizni...

Ona stala rasskazıvat': kak Stiv bıl fermerom, potom uçılsya, bıl letçikom na voine, rabotal v raznih mestah, zateval mnojestvo del, progoral dotla, naçinal snova, opyat' progoral, opyat' naçinal- i tak bilo bessçetnoe çislo raz, no on ne sdavalsya. Stiv prostoduşno ulıbalsya, sluşaya pro sebya (Literaturnoe çtenie, 2015: 122).

(Bu cümlelerde Stiv adlı bireyin seçimlerinde oldukça özgür davrandığı ifade edilmektedir. Stiv başta çobanken okuyup pilot olmuş, bunun ardından kendi iradesine göre dilediği yerde okuyup dilediği işte çalışmıştır.)

Sağlıklı Olma Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında sağlıklı olma değeri ile ilgili 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 2, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

İrem’de de iki buçuk yaşındayken başlayan hastalık yavaş seyrediyordu. Hiç olmazsa acil değildi. Aynı tür bir rahatsızlıktı. “Byler” hastalığı denilen kalıtsal nitelikli, akraba evliliği sonucu, ölümcül karaciğer hastalığı. Zaman geçti, İrem altı yaşına geldi. Hastalık gücünü artırdı, ölüm kapıya yaklaştı. Ancak bu kez Kamacılar ne yapacaklarını çok iyi biliyorlardı. Hastanenin yolunu tuttular. Bu kez baba vericiydi. Şükür, kan uyumu tamamı. Baba- kız tam on yedi saat derin bir uykuya yattılar. Uyandıklarında İrem, hasta karaciğeri yerine babanın sağlıklı karaciğerinin bir bölümünü almış, çok sevdiği makarnadan tabaklar dolusu yemişti. Babanın yüzü gurur ve sevinç doluydu, İrem’in yüzüne pembelik yayılmaya başlamıştı (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 25).

Astronotlar, kaslarının ve kemiklerinin fazla zayıflamaması için her gün düzenli egzersiz yaparlar. Sağlıklı kalabilmek için günde yaklaşık iki saat egzersiz yapmaları gerekir. Buna karşın, uzayda iki aydan fazla kalan astronotlar, Dünya’ya döndüklerinde çeşitli sıkıntılarla karşılaşır. Bunlar özellikle kas ve kemik erimesine bağlı olan güç kaybıyla ilgilidir. Ancak insan bedeni kısa sürede toparlanıp yeryüzündeki yaşama yeniden uyum sağlayabiliyor (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 102).

Uzak kosmostık sapar jasau natijesinde Aksakaldın organizmine kajetti birtalai elementter joyılğan. Kazirgi satte patsientke kal’tsii tuzı, tiamin, riboflavin, nikotin kışkılı, biotin, paraaminbinzoi kışkılı, askorbin kışkılı, sonimen katar türlü mikroelementter- mıs, kobal’t, marganets, tsink, iod, mış’yak, kremnii, bor, vanadii, titan jetispeidi. Aksakal túsken auruhananın meditsinalık elektrondı maşınaları osındai korıtındıga keldi. Keyin onı tekserip karagan Bükil Planetaaralık Meditsinalık Ortalık rastap şıktı. Al, Ortalık farmatsevtika bölimşesi dari jasauga kiristi. Uzamai jana preparat paidalanuga berildi (Kazak Adebıyeti, 2015: 183).

(Bu metinde yaşı bir dedenin sağlığını yitirdiği, vücudunda kalsiyum, iyot ve vitamin eksikliği olduğu belirtilmekte; buna karşın eczanede çalışanların dedeyi iyileştirmek için ona ilaç hazırladıkları anlatılmaktadır. Dede ilaçları kullanınca sağlığına kavuşmuştur.)

Tındap jatırmin. Kempir esik aldınan keter emes. “Bul şirkin tamak işpei me?” osı kezde menin işim şırıldadı. Tan atkalı nar tatpasan, karnın aşpak turmak, kabısıp kalar. Mana brigadirdin: “Közin aırsa, kolındı tıy, işin aırsa, auzındı tıy” degen. Jigit emessin be, bugünşe şıda,- degeni bar (Kazak Adebıyeti, 2015: 137).

(Bu metinde hasta bir çocuğun anneanne ile konuşması ele alınmıştır. Anneanne, çocuğa şu sözü söylemektedir: “Gözün ağırırsa, elini engelle. Karnın ağırırsa, ağzını engelle.”)

Ni moroz mne ne straşen, ni jara,
Udivlyaiutsya daje doktora,
Poçemu ya ne boleiu,
Poçemu ya zdorovee
Vseh rebyat iz našego dvora.
Potomu çto utrom rano
Zanimat’sya mne gimnastikoi ne len’,
Potomu çto vodoiu iz-pod krana
Oblivaius’ ya kajdıy den’.
Ya dela vibiraiu potrudnei,
Ya zadaçi reşaiu poslojnei,
Ya povsiudu uspevaiu,
Ya ustalosti ne znaiu,
İ zvuçit moya pesnya veselei (Literaturnoe çtenie, 2015: 147).

(Bu şiirde bireyin soğuk havalarda hasta olmamasının nedeni sabah erken kalkıp spor yapmak şeklinde gösterilmiştir.)

On ohnul, podprignul na svoem stule, otrkil rot i, shvativ salfetku, stal kaşlyat' i plevat'sya.

Naşı roditeli sprosili ego:

- Çto s vami proizoşlo?

Papin naçal'nik ot ispuga ne mog niçego proiznesti.

On pokazıval pal'tsami na svoi rot, mıçal i ne bez straha poglyadıval na svoi stakan.

Tut vse prisutstvuyuşie stali s interesom rassmatrivat' çay, ostavşisya v stakane.

Mama, poprobavav etot çay, skazala:

- Ne boites', tut plavaet obıknovennoe slivoçnoe maslo, kotoroe rastopilos' v goryaçem çae (Literaturnoe çtenie, 2015: 126).

(Bu metinde hapşıran birinin yanındaki insanların sağlıklarını kaybedeceklerinden korkmaları; hapşıran kişiden hastalık bulaşacağını düşünmeleri anlatılmaktadır.)

Saygı Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında saygı değeri ile ilgili 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 4, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

KAPICI CEMAL: Tebrik ederim Mehmet Akif Bey. Böyle bir şeref kimseye nasip olmamıştır, şimdiye kadar. Marşınız üçüncü defadır kürsüden okunuyor. Bizzat Mustafa Kemal Paşa teklif etti ayakta okunup ayakta dinlenmesini.

AKİF: (büyük bir tevazu içinde) Lütfetiler efendim, öyle oldu (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 79).

Fatih, Bizans İmparatoru'yla da dostluğunu bozmak istemediğinden, Rumeli Hisarı'nın bulunduğu araziye, nihayet istedi. İmparator şaşırdı. Ne cevap vereceğini bilemiyordu. Burasının Galata Cenevizlilerine ait olduğunu, hisar inşa edilirse Cenevizlilerle arasındaki dostluğun bozulacağını söyledi. Fatih'in verdiği cevap dikkate değer:

- Biz İmparatora hürmet olsun diye böyle hareket ettik. Mademki bu topraklar Cenevizlilerindir. Öyle ise onlara saygı göstermek bizce lüzumlu değildir (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 87).

Aulıma kelip, mundagı ülken aga, kişi inini önerine karık kılıp barasın. Kaida jürsen, jolın bolsın! Önerin, kadirin assın, şıragım! Bizdin apa, jenge bop sagan usingan jol-joramız- osı. Irzalıkpen attan!.. – dedi.

Bul uige Birjan ülken algıs aitıp:

- Ul-kızının igiligin kör, jaksı ana. Aulında, elinde körgen sıy-kurmetim kaida jürsem de este bolar. Kudai ırza, men ırza!- dep Uljan, Aıgızdardın koldarın kos kolımen, kişilik kurmetpen tutıp, koş aitısıp şıktı.

Abaidın sıy- Birjannın özine tartkan sarı jorga at, sonan songı bar joldasına jektetken jane birneşe juan tugır eken (Kazak Adebıyeti, 2015: 103).

(Bu metinde misafirliğe giden kahramanın ağızından köydeki insanların birbirlerine ve misafirlerine duydukları saygı anlatılmaktadır. Köydeki insanlar köye gelen misafire at hediye etmişlerdir.)

Jazga salım tereze aldındağı ak terekterdin aşan jasıl japıraktarı kunnen-kunge jayılp, sırgaları salbırai bastadı. Ak terektin aşan jasıl japıragına karap, oilanıp otırgan Turar sınıpka böten adamnın kirip kelgenin keyin angardı. Sınıptağı şakirtter orındarınan üdere tura kelgenin sonınan baikap, özi de uşıp turdı (Kazak Adebıyeti, 2015: 172).

(Bu metinde öğrencilerin sınıfa bir büyük geldiğinde ayağa kalkmak suretiyle ona saygı gösterdikleri anlatılmaktadır.)

Pervyi urok segodnya bıl v pyatom “A” russkii yazık. Eşe ne zamer zvonok, a uçitel’ntsa Anna Vasil’evna voşla v klass. Rebyata drujno vstali, pozdorovalis’ i uselis’ po svoim mestam.

- Segodnya mı prodoljim razbor çastei reçi,- skazala Anna Vasil’evna. – İmenem suşestvitel’nim nazıvaetsya çast’ reçi, kotoraya oboznaçet predmet. Predmetom v grammatike nazıvaetsya vse to,o çem možno sprosit’: kto eto ili çto eto? Naprimer:kto eto? Mal’çık. İli: çto eto? Kniga.

- Možno?

V poluotkritoi dveri stoyal nebol'shaya figurka.

- Tı opyat' opozdal, Savuşkin (Literaturnoe çtenie, 2015: 96).

(Bu cümlelerde öğrencilerin öğretmenlerine duydukları saygı anlatılmıştır. Öğrenciler öğretmenleri geldiğinde ayağa kalkmakta ve öğretmen sınıfa girdikten sonra öğrenciler sınıfa girmemektedir.)

Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında sevgi değeri ile ilgili 4, Kazak Edebiyatı ders kitabında 1, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 5 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir: Aramızdaki sosyal yaşayış farkı bile onlara yaklaşmama ve onları sevmeme engel olmadı. Eğer birbirimizin yedikleri üzerinde durup incelemeler yapsaydık, muhakkak ki ben onları, onlar beni, çok aptalca bulacaktık. Halbuki biz öyle yapacağımıza, eleştirileri bir yana bırakarak kelimesiz konuşmalara daldık (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 22).

Çocuklarına ciğerlerinin birer parçasını vererek sevgi deyimi olan “ciğerimin parçası” sözünü somut yaşama dönüştüren anne ve baba ise artık çocuklarının ölüm kaygılarından uzak, olağan yaşamlarını sürdürüyorlar (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 25).

Kurtka sulu küimedem,
Kargıp tüşip biyeni,
Mandayınan süyedi.
Köşine tirkep jöneldi.
Kökala biye dönbeğişip,
Domalana suladı.
Tunşığıp tulpar kalar dep,
Kurtkanın janı şıgadı.
Tonın jarıp tulpardın,
Kulinga tınıs kıladı.

Sonda jatıp kulındap,
Burul tulpar tuadı.
Tuyagın jerge tugizbei,
Kurtka sındı sulun
Altın tonga oradı...
Burulga kız Kurtka,
Tündikpenen kün kördi,
Tütikpenen su berdi (Kazak Adebıyeti, 2015: 16).

(Bu şiirde birbirini seven iki gencin evlenme arzuları ve erkeğin sevdiği kız için at üzerinde yaptığı yarış anlatılmıştır.)

İvan vzyal to yaico, razbil ego, dostal iglu i otlomil konçik. Skol'ko ni bilsya Koşey, skol'ko ni metalsya vo vse storonı, a prişlos'emu pomeret'.

İvan- careviç voşel v dom Koşeya, vzyal Vasilisu Premudruyu i vorotilsya domoi. Posle togo oni jili vmeste dolgo i şçastlivo (Literaturnoe çtenie, 2015: 32).

(Bu masalda sevdiği kızı düşmanın kaçırması üzerine mücadeleden yılmayıp sevdiği kızı geri alan kralın oğlu ve onun sevdiği kızla kurduğu mutlu yuva anlatılmıştır.)

Zloi Trezor!- podumal ya ... da i sam otec pokazalsya mne na etot raz nedobrim. – kakaya je tut hitrost'? Tut liubov' k detenişam, - a ne hitrost'! Esli ei prikazano pritvoryatsya, çtobı detei svoih spasat', tak ne sledovalo Trezoru ee poimat' (Literaturnoe çtenie, 2015: 112).

(Bu cümlelerde ava çıkan baba ile çocuk anlatılmaktadır. Metinde anne kuşun yavrularına duyduğu sevgiyi gören çocuk babasının kuşları vurmasına müsaade etmez ve kendisini babasının önüne atar.)

Yardımsızlık Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında yardımsızlık değeri ile ilgili bir ifade bulunmamaktadır. Kazak Edebıyatı ders kitabında 2, Rus Edebıyatı ders kitabında ise 4 defa yardımsızlık değeri ile ilgili ifade geçmektedir. Kazak ve Rus Edebıyatı ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Eşkimge opa bermes mınau kapır.

Mınadai bolmas, sira, istin sati

Aitayın Karşıganı tapsam akır.

Dep oilap, izdep ketti Karşıganı,

Mun şıgıp, işki şerin arşıgalı.

Köldegi köp üirektin arasınan,

Şulagan Karşıgalap zar şıgadı.

Tındasa, bul dauıstı yakın kelip,

Ar jerde bir şüregei jatır ölip.

Bulardın barın kırğan bir Karşıga,

Men mangi kelip jürgen bugan senip.

Dedi de, bir tükirip uştı aspanga,

Kaitkende aila tabam şıbın janga (Kazak Adebıyeti, 2015: 70).

(Bu şiirde bir şahinin küçük kuşları sürekli öldürmesi üzerine yardımsever bir kuşun küçük kuşlara yardım edip onları ölümden kurtarması anlatılmaktadır.)

Şananı jegip ap, eştenege burılmastan keyin tarttı. Şanaga jantaya otırıp, delbeni kagıp-kagıp jiberip, zaulata kele jatkan. Dal Tastöbenin köşesinen şıga bergen jerde, jol şetinde bürisip turgan, kolında tırsıya tolgan portfeli bar, özi kuralpı kızdı körip toktadı.

- Kaida barasın?

“Birlikke”, - dedi kız.

- Men Kostöbege baram. Ayırık jolga deyin otıram desen otır. Kız şananın art jagınan kep tizerlei otırdı. Tongan bolu kerek, bet- auzı kökpenbek. Juka pal'tosınan бүkil öne boyının diril kakkanı baikaladı. Ayagında etik eken.

- Ma, işikti jamılıp otır, - dep koidı Satai. –Abden tonıpsın goi özin (Kazak Adebıyeti, 2015: 193).

(Bu metinde bir erkek çocuk kızakla köyüne giderken bir kız ile karşılaşmış ve onu da köyüne bırakabileceğini söylemiştir. Erkek çocuk aynı zamanda kızını görür görmez ona âşık olmuştur.)

Gotovilas' k pereletu i sem'ya Staroi utki. Liş' odna Seraya Şeika ne prinimala uçastiya v podgotovke k pereletu. Ona s liubopitstvom smotrela, kak ee brat'ya i sestri veselo sobiraiutsya v dorogu. U Seroi Şeiki bılo slomano kırılışko. Eto sluçilos' eşe vesnoi, kogda Seraya Şeika bıla sovsem malen'koi: ee shvatila Lisa. Staraya utka smelo brosilas' na vraga i spasla utenka, no odno kırılışko Lisa uspela perekusit' (Literaturnoe çtenie, 2015: 49).

(Bu cümlelerde bir tilkinin saldırısına maruz kalan yavru ördeğin sıcak diyarlara göç etmek üzereyken kanadının kırıldığını ama yetişkin ördeklerin onu yalnız bırakmayıp ona yardım ettiği anlatılmaktadır.)

Ubejala? Vot tebe, staruha, i vorotnik k şube. Çto je ya teper' budu delat', a? A tı, glupaya, zaçem zdes' plavaş'?

- A ya, deduşka, ne mogla uletet' vmeste s drugimi. U menya odno kırılışko slomano.
- Ah, glupaya, glupaya! Da ved' zamerzneş' tut ili Lisa tebya s'est! Da! Da... A mı vot çto s toboi sdelaem: ya tebya vnuçkam otnesu. Vot- to obraduyutsya! A vesnoi tı staruhe yaiçek naneseş' da utyatok vivedeş' (Literaturnoe çtenie, 2015: 55).

(Bu metinde kanadı kırılan bir kuşun dede tarafından sahiplenilmesi anlatılmaktadır.)

4.3. Dinî Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Tablo 9. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Dinî Değerler			
Alt Değerler	Türkçe	Kazak Edebiyatı	Rus Edebiyatı
Dua	3	2	3
Dini hassasiyet	2	8	2

İncelenen ders kitaplarında bulunan dinî değerler Tablo 6'da verilmiştir. Bu tabloya göre dinî değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 5, Kazak Edebiyatı ders kitabında 10, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 5 alt değere rastlanmıştır. Türkçe ders kitabında en sık görülen dinî değer dua; Kazak Edebiyatı ders kitabında dinî hassasiyet; Rus Edebiyatı ders kitabında ise yalnızca duadır. Diğer taraftan Türkçe ve Rus Edebiyatı ders kitabında dinî hassasiyet; Kazak Edebiyatı ders kitabında ise dua değerine çok az rastlandığı tespit edilmiştir.

Söz konusu olan üç ders kitabında dinî değerlerle ilgili toplamda 20 alt değer bulunmaktadır.

Dua Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında dua değeri ile ilgili 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 2, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 3 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Sadece abdest alamadığı için üzülüyordu. Güneşin doğduğu tarafı daima sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vakit namazını gizli işaretle eda ederdi. Allah'a sürekli şükrediyordu. Artık bacaklarındaki mihtan kurtulmuştu. Abdest alabiliyor, tam kiblenin karşısına geçiyor, unutmadığı ayetlerle namazını kılıyor, dua edebiliyordu (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 69).

Tıp tıp diye yere düşen, düştüğü yerden toprağı sıçratarak küçük bir çukurcuk açan birinin açtığı çukuru öteki bozan yağmur damllarına bakarken: “Ver Allah’ım ver, çokça ver...” diye mırıldanmaya başlamış ve dalmışım (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 106).

Estemistei erinin,
Tausılğasın amalı,
Batasın berip kol jayıp,
Jad kıladı kudanı.
Üstine saut kigizdi,
Janına bailap bolattı,
Beline sadak ilgizdi.

“Tapsırdım,- dep,- jalgızga!”,

Amandasıp жүргизди (Kazak Adebıyeti, 2015: 14).

(Bu şiirde bir çocuğun savaşa giderken annesinin ona dua ettiği, duasında ona “Allah’a emanet ol” dediği anlatılmıştır.)

Ey, beşara, mügedek,
Janınızga ne kerek?
Deisin goi magan ul kerek,
Aulieni kıldırdın,
Jerdin jüzin sıdırdın
Mandayına töbelep,
Arkaisısı artürli,
Martebesi bir bölek.
Sen üşin bari kinaldı,
Bir ul ber dep osıgan,
Bir jaratkan kudanın,
Tura özine jıladı (Kazak Adebıyeti, 2015: 22).

(Bu şiirde çocuğu olmayan bir bireyin Allah'a dua etmesi ve ondan bir çocuk dilemesi anlatılmaktadır.)

İ vot poşel bravıy starıy ministr v zal, gde dva obmaņıka rabotali na pustıh stankah.
Gospodi pomilui!- podumal starıy ministr, vıtarajıv glaza. – Ved' ya niçego-taki ne vıju (Literaturnoe çtenie, 2015: 59).

(Bu cümlelerde bir çocuk arkadaşının hırsız olduğunu kanıtlamak istemekte fakat müdür bu çocuğa inanmamaktadır. Bu nedenle çocuk ellerine açıp Allah'a dua etmektedir.)

Obernulas' beloi lebed'iu i uletela v okno.

İvan-tsareviç gor'ko zaplakal, pomolilsya bogu na vse çetire storonı i poşel kuda glaza glyadyat (Literaturnoe çtenie, 2015: 29).

(Bu cümlelerde kuğuyla İvan-tsareviç'in arkadaşlığı anlatılmakta, kuğu, uzak diyarlara gidecekken İvan-tsareviç onun için dua etmektedir.)

Dinî Hassasiyet Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında dinî hassasiyet değeri ile ilgili 2, Kazak Edebiyatı ders kitabında 8, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Büyük sancılarla inleyen göğün doğurduğu ilk rahmet damlası idi. Bu ne hoş, ne rahmani bir koku idi! Bu cennet kokusu, toprak kokusu idi (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016; 106).

Olur mu hiç efendim, Allah'ın ilmi tektir, birdir. İlim Çin'de de olsa gidip öğreniniz buyruluyor. Ne demektir bu (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 75).

Namazşamnan ötkende,
Kuptan mezigil jetkende,
Kulagina batırdın,
Bir dauis kep şulaidı (Kazak Adebieti, 2015: 12).

(Bu şiirde namaz vakti geldiğinde kahramanın kulağına bir ses geldiği anlatılmaktadır.)

Nemis dep, orıs, kazak dep bölü paigambarga şet, kudaiga küna, - dedi Ahan. –
Aldımen tianaksız kök aspan, sodan son turlausız kara jer jaratıldı (Kazak Adebieti, 2015: 218).

(Bu metinde Alman, Rus, Kazak diye ayrımcılık yapmanın büyük günah olduğundan bahsedilmekte, herkesi Allah'ın yarattığı anlatılmaktadır.)

Nastupaet srok rodin;
Sına bog im dal v arşin,
İ tsaritsa nad rebenkom,
Kak orlitsa nad orlenkom (Literaturnoe çtenie, 2015: 43).

(Bu şiirde kadın, erkek çocuğu olduğu için Allah'a şükretmiştir. Her güzel şeyin altında Allah'a şükretmesi kadının dinî duyarlılığını yaşattığını göstermektedir.)

V1 vse mne zla hotite,

İ, esli mojete, to mne vseгда vredite;

No ya s toboi za ih razvedaius' grehi.

Ah, ya v çem vinovat (Literaturnoe çtenie, 2015: 154).

(Bu dörtlükte kuzu kurt tarafından saldırmaya uğramakta ve hep rahatsız edilmektedir. Kuzu, kurda: ‘‘Bu bana yaptıklarınız günah, bunların hesabını ahirette vereceksiniz’’ diyerek bir dine bağlı olduğunu sezdirmektedir.)

4.4. Bilimsel Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Tablo 10. İncelenen Ders Kitaplarında Bulunan Bilimsel Değerler			
Alt Değerler	Türkçe	Kazak Edebiyatı	Rus Edebiyatı
Eğitim	7	6	2
Çalışkanlık	1	3	1

İncelenen ders kitaplarında bulunan bilimsel değerler Tablo 6’da verilmiştir. Bu tabloya göre bilimsel değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 8, Kazak Edebiyatı ders kitabında 9, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 3 alt değere rastlanmıştır. Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında en sık görülen bilimsel değer eğitimdir. Diğer taraftan Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında hiç rastlanmayan ya da çok az rastlanan bilimsel değer türü ise alışkanlıktır.

Söz konusu üç ders kitabında bilimsel değer türü altında toplamda 20 alt değer bulunmaktadır.

Eğitim Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında eğitim değeri ile ilgili 7, Kazak Edebiyatı ders kitabında 6, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 2 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Gülseren: Okumak o kadar tatlı mı dede?

Dede: Elbette, dünyada okumaktan tatlı çok az şey vardır... Hatta bence hiçbir şey yoktur...

Murat: Dede! Siz neden başkalarının dedeleri gibi sokağa, kahveye, parka ıkmıyorsunuz? Arkadaşlarınız yok mu?

Dede: Arkadaşsız insan olur mu? Benim de birçok arkadaşım var. Beş on günde bir çıkar onlarla konuşurum. Bu da bana yeter (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 55).

Alimlerin ilim yolu,
Yazarların fikir yolu,
İnsanlığın kültür yolu,
Kütüphanelerden geçer (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 52).

Tüebai sodan keyin molda betin körmedi. On-on bes kün elde bos jürgennen keyin akesi kelip, “okımaitın bolsan, men seni koidin artına salayın” dep, aparıp bireuge jaldangandığı estildi (Kazak Adebietini, 2015: 85).

(Bu metinde okula gitmek istemeyen çocuğı, babası zorlamakta ona her seferinde eğitimin önemini anlatmaktadır. Okula gitmemek için direnen çocuğunu eğitim almayacaksan koyunlara bakacaksın diye tehdit etmektedir.)

Uzamai mektep Beket Ötetileuovke köşti. Ondai jaksı okıtusını men keyin de sirek kezdestirdim. Ol ülken mağınada agartuşı bolatın tilegi bar adam. Keide sabak bitkennen keyin okuga, bilimge şakıratın angimelerdi aitadı. Köbinese özi audargan Krılov mısaldarın okıp beredi (Kazak Adebietini, 2015: 110).

(Bu cümlelerde bir öğrenci gözünden öğretmenin ne kadar bilgili ve donanımlı biri olduğu anlatılmaktadır.)

Uçıl ya kogda-to malen’kuyu devoçku çitat’ i pisat’. Devoçku zvali İrinuşka, bılo ei çetire goda pyat’ mesyacev, i bıla ona bol’şaya umnıca. Za kakih- nibud’ desyat’ dnei mı odoleli s nei vsyu russkuyu azbuku, mogli uje svobodno çitat’ i “papa”, i “mama”, i “Saşa”, i “Maşa”, i ostavalas’ u nas neviuçennoi odna tol’ko samaya poslednyaya bukva – ya (Literaturnoe çtenie, 2015: 142).

(Bu cümlelerde küçük bir çocuğun Rus alfabesini güzel bir şekilde öğrendiğı, yalnızca “ya” hecesinde takıldığı anlatılmaktadır.)

Annı Vasil'evnu ogorçilo opozdanie Savuškına.

- Vse ponyatno? – obratilas' ona k klassu.

- Ponyatno, ponyatno, - horom otvetili deti.

- Horoşo. Togda nazovite primerı (Literaturnoe çtenie, 2015: 96).

(Bu metinde öğretmen ve öğrencilerin sınıf içerisindeki öğretim sürecine değinilmiştir. Öğretmen öğrencilerine konuyu anlayıp anlamadıklarını sorduktan sonra onların ödevlerini kontrol etmiştir.)

Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında çalışkanlık değeri ile ilgili 1, Kazak Edebiyatı ders kitabında 3, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Kalk kızım Ümit... Dersini yapmayacak mısın, diyordu. Gözlerimi açtığımda annemi başucumda buldum. Uykuda konuşulanlar kulaklarımda yankılanıyordu. İşte hemen kalkarak kaleme sarılıp ödevimi rüyamdan aldığım hızla yazmaya koyuldum. Evvelce aldığım notların hiç birisine bakmadan (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 45).

Şıgamın tiri bolsam, adam bolıp,

Jürmeimin bul jahanda nadan bolıp.

Jatkanım körde tınış jaksı emes pe,

Jürgenşe ömir sürip nadan bolıp (Kazak Adebıyeti, 2015: 53).

(Bu dörtlükte birey eğitim hakkında gençlere bilgi vermektedir. Çok okuyup çok çalışmanın ve cahillikle mücadele etmenin erdeminden bahsedilmektedir.)

Bul kelgen Merke uçaskesinin tergeuşisi Semaşko mırza edi. Merke sındı tükpirdegi uçaskede sauattı adam sausakpen sanarlık. Al prokurordın jumısı jıldan-jılga köbeyip keledi. Ol isti jürgizuge kömekşi kerek. Sauattı kömekşi kerek. Merkede ondai adam tabılmaıdı. Arine, Aibar syaktı ataktı adamnın balası bul jumıska layıktı-ak bolar edi. Birak Aibar mırzanın urpağı ari sauatsız, ari aibak-saibak, soidaktatıp jazadı eken (Kazak Adebıyeti, 2015: 172).

(Bu metinde okula alınacak müdür yardımcısının niteliklerinden bahsedilirken çalışkan ve bilgili birine ihtiyaç duyulduğu dile getirilmektedir.)

Da, on vseгда ran'şe polučal “troiki” po russkomu yazıku. Daje doma dnevnik bılo stıdno pokazıvat'. A vot segodnya, pojalısta, “pyaterka”. İ ne za domaşnee zadanie, a za dıktant!

Vasya daje predstavil sebe, kak on prıdet domoi i skajet otsu: “Papa, ya polučıl “pyaterku”... Za dıktant”. Pyaterku?- obraduetsya otets.- Poçemu je tı molçal? Pyaterku za dıktant! Molodets! (Literaturnoe çtenie, 2015: 136).

(Bu metinde emekleri neticesinde dikte çalışmalarından istediği puanı alan öğrencinin gururu anlatılmaktadır.)

4.5 Sosyal Değerler Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Alt Değerler	Türkçe	Kazak Edebiyatı	Rus Edebiyatı
Arkadaşlık	1	4	1
Çevreyi Koruma	2		

İncelenen ders kitaplarında bulunan sosyal değerler Tablo 6'da verilmiştir. Bu tabloya göre sosyal değerler başlığı altında Türkçe ders kitabında 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 4, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 alt değere rastlanmıştır. Türkçe ders kitabında en sık görülen sosyal değer çevreyi koruma; Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında ise arkadaşlıktır. Diğer taraftan Türkçe ders kitabında hiç rastlanmayan ya da çok az rastlanan sosyal değer arkadaşlıktan; Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında ise çevreyi korumadır.

Söz konusu olan üç ders kitabında sosyal değerlerle ilgili toplamda 8 alt değer bulunmaktadır.

Arkadaşlık Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında arkadaşlık değeri ile ilgili 1, Kazak Edebiyatı ders kitabında 4, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 ifade geçmektedir. Bu ifadelerden birkaçı şöyledir:

Sizi saçma masallarla çok korkutmuş olmalılar... Gelin size arkadaşlarımı göstereyim. Onları tanıyınca ne kadar zararsız, üstelik de yararlı şeyler olduğunu göreceksiniz. İşte arkadaşlarımdan birkaç tanesi burada duruyorlar (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 55).

Onalbek ekeumizdin ımı-jımımız bir bolatın. Özi ankau, ne aitsan, sogan sengiş. Baska balalar sekildi şımır emes, bolbır ari juas. Sondıktan özinen kişkentailardan da tayak jep kalatın. Sondagı araşaşı menmin (Kazak Adebıyeti, 2015: 131). (Bu metinde Onalbek adlı birey çok saf ve savunmasız bir kişiliğe sahip olduğu için kendini koruyamamakta ve dayak yemektedir. En yakın arkadaşı ona yardım etmek için kavga etmektedir.)

Sol künnen bastap, Zigfrıdıtı eşkim sırtka teppeıtın boldı. Özi de oyınga toımaitın bala eken. Tanertennen keşke deyin özen boyında jüredi. Balalarmen birge u-şu bop suga tüsedı. Kumnan korgan sogadı, balşıktan üi kaladı. Japırak jelken kerıp, kamıstan kayak jasaıdı. Tas laktırıp, kaimak jalatadı. Ötirik maltıp, kak oınaıdı (Kazak Adebıyeti, 2015: 221).

(Bu metinde köye gelen yabancı bir çocuğun çevredeki çocuklar tarafından oyuna alınmaması, sonrasındaki süreçte ise çevresindeki çocukların onunla arkadaş olup onu oyunlarına dâhil etmeleri anlatılmaktadır.)

Uj mne eta Lisa! Net huje zverya. Ona i do menya nedavno dobiralas'. Tı beregis' ee, osobenno kogda reka pokroetsya l'dom. Oni poznakomilis' . Zayats bıl takoi je bezzaşıtıny, kak i Seraya Şeıka, i spasal svoyu jızn' begstvom (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 25).

(Metinde ormandaki tavşanı tilki avlamak üzereyken biri gelip kurtarmıştır. Böylelikle tavşan ve kurtarıcısı arkadaş olmuş ve sonunda vedalaşarak ayrılmışlardır.)

Çevreyi Koruma Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe ders kitabında çevreyi koruma değeri ile ilgili 2 ifade geçmektedir. Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında ise çevreyi koruma değeri ile ilgili herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Türkçe ders kitabındaki ifadeler şöyledir:

Önce toprağı kirlettik;

Ne geçtiyse elimize attık üzerine

Kıydık canım ağaçlarına, çiçeklerine,

Çöpten görünmez oldu baharın güzel yüzü,

Topraktan özür dileriz (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 109).

Onlar benim güllerimin, çiçeklerimin, denizlerimin rengi, kuşlarımın tüyelerinin, allı pullu balıklarımın rengi.” demiş Doğa Ana. Ama o insanlar böyle devam ederlerse bütün renklerin silinecek, her şeyim kapkara dönecek. Hiç doğa kapkara olabilir mi, buna yüreğim dayanabilir mi?

“Sen merak etme Doğa Ana” demiş çocuklar. Biz büyürsek o kötü insanların hakkından geliriz. Senin kılına bile dokundurmayız (İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, 2016: 113).

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

‘‘Türkiye ve Kazakistan’da okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe, Kazak Edebiyatı ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerler nelerdir?’’ sorusunun yanıtının arandığı araştırmada Türkiye ve Kazakistan’da okutulan 6. sınıf Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı kitapları içerdikleri değerler açısından karşılaştırılmıştır. Çalışmada ulusal, evrensel, dinî, bilimsel ve sosyal değerler başlıkları altında kitaplarda 203 alt değer tespit edilmiştir. Bu değerlerin 90’ı evrensel, 65’i ulusal, 20’si dinî, 20’si bilimsel, 8’i ise sosyal değerler kategorisi altındadır. Bu verilerden hareketle ders kitaplarında en fazla rastlanan değer kategorisinin evrensel en az rastlanan değer kategorisinin ise sosyal değerler olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında en sık rastlanan değer grubu evrensel değerlerdir. Türkçe ders kitabında evrensel değerler başlığı altında 25, Kazak Edebiyatı ders kitabında 29, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 36 değer tespit edilmiştir. Rus Edebiyatı ders kitabında evrensel değerlere daha sık yer verilirken Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitaplarında daha az yer verilmektedir.

Türkçe ders kitabında aileye önem verme, kardeşlik, sağlıklı olma, sevgi ve saygı gibi değerlere çok fazla rastlanırken; Kazak Edebiyatı ders kitabında misafirperverlik, aileye önem verme, dürüstlük ve fedakârlık; Rus Edebiyatı ders kitabında ise aileye önem verme, sevgi, yardımseverlik, çalışkan olma, birlik ve beraberlik gibi değerlere yer verilmektedir. Aileye önem verme, sevgi ve saygı gibi değerler her üç ders kitabında da ortakken Türkçe ders kitabı çalışma ve dürüstlük değerleri açısından Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarından farklılaşmaktadır. Türkçe ders kitaplarında çalışma ve dürüstlikle ilgili göndermelerin olmaması bir eksiklik olarak düşünülebilir. İlgili literatüre de bakıldığında Külünkoğlu (2010), Padem ve Aktan (2013), Doğan ve Gülüşen (2010)’in tespitleri dürüstlük değerinin Türkçe ders kitaplarında az yer bulması açısından çalışma bulguları ile örtüşmektedir. Ancak Koç (2013) ve Yılar’ın (2016) araştırmaları çalışma değerinin kitaplarda yer bulması açısından araştırma bulgularından farklılık göstermektedir. Bu farklılık ders kitaplarındaki metin tercihleriyle açıklanabilir.

Diğer taraftan Türkçe ders kitaplarında misafirperverlik, yardımseverlik, adalet, barış, çalışkan olma ve özgürlük gibi değerlere hiç rastlanmaz yahut çok az rastlanırken; Kazak Edebiyatı ders kitabında kardeşlik, özgürlük ve barış; Rus Edebiyatı ders kitabında ise kardeşlik, misafirperverlik gibi değerlerin olmadığı ya da çok az olduğu görülmüştür. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitaplarında ortak olarak barış ve özgürlük değerlerine yer verilmemesi dikkat çekicidir. Bu noktada Şen (2008) de ders kitapları ile ilgili yaptığı çalışmada barış değerine Türkçe ders kitaplarında çok az değinildiğini söylemiştir. Çalışmada Rus Edebiyatı ders kitabında çalışkan olma değeri en çok rastlanan değerler arasında yer alırken Türkçe ders kitabında bu değere yalnızca 1 defa yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum düşünmek, dürüst olmak ve üretmek bağlamında yeniden gözden geçirilmelidir. Misafirperverlik değeri açısından düşünüldüğünde Türkçe ders kitabında bu değere yer verilmemesi şaşırtıcıdır. Rus Edebiyatı ders kitabında bile misafirperverlikle ilgili 1 değere yer verilirken misafirperverliği övünen bir milletin ders kitaplarına bu değerini yansımalarının daha fazla olması beklenen bir durumdur. Misafirperverlik değeri açısından ilgili literatür gözden geçirildiğinde Türkçe ders kitaplarıyla ilgili daha önce yapılan çalışmalarda da bu değer az yer aldığı görülmektedir (Doğan ve Gülüşen 2010; Şen 2008; Külünkoğlu 2010).

Ders kitaplarında evrensel değerlerden sonra en çok tekrar eden değer kategorisi ulusal değerlerdir. Türkçe ders kitabında ulusal değerler başlığı altında 25, Kazak Edebiyatı ders kitabında 31, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 9 değer tespit edilmiştir. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabında ulusal değerlere daha sık yer verilirken Rus Edebiyatı ders kitaplarında çok az yer verilmektedir. Kazakistan topraklarında okutulan Rus Edebiyatı ders kitabında millilikle ilgili değerlerin az yer alması anlaşılabilir bir konudur. İki toplumun birlikte yaşadığı Kazakistan'da hâkim unsurun Kazaklar olduğu düşünülürse Rus Edebiyatı ders kitabında millilikle ilgili söylemlerden ziyade daha kuşatıcı nitelikteki ulusal söylemlerin yer bulması normal karşılanabilir. Aynı şekilde bağımsızlığını kısa süre önce elde etmiş Kazak toplumunda millilik değerinin öne çıkması da doğaldır. Zira Türkiye'de Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki yayınlara bakıldığında millî söylemin ön planda olduğu görülür. Gürbüz Türk Çocuğu ve İleri Yavrutürk dergileri üzerine yapılan

çalışmalarda en çok öne çıkan değerin millilik olması bu tespiti destekler niteliktedir (Esmer 2007; Kıymaz 2011). Türkçe ders kitabında millilik değerine sıkça yer verilmesi ise son dönem Türkiye'sinde yaşanan sosyal ve siyasal gelişmelerle ilgili olabilir. Zira bu değer zor zamanlarda toplumun kenetlenmesinde önemli bir rol oynar.

Ulusal değerler açasından değerlendirildiğinde Türkçe ders kitabında vatanseverlik, ulusal simge, dil, millet ve şehitlik gibi değerlere çok fazla rastlanırken; Kazak Edebiyatı ders kitabında millet, dil, kahramanlık, vatanseverlik, gelenek ve görenek; Rus Edebiyatı ders kitabında ise dil, millet, gelenek ve görenek gibi değerlere çok fazla yer verilmektedir. Bulgulardan da anlaşıldığı üzere dil ve millet gibi değerler her üç ders kitabında da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkçe ders kitabında kahramanlık, gelenek ve görenek gibi değerlere hiç rastlanmaz yahut çok az rastlanırken; Kazak Edebiyatı ders kitabında şehitlik ve ulusal simge; Rus Edebiyatı ders kitabında ise kahramanlık, şehitlik, ulusal simge ve vatanseverlik gibi değerlerin olmadığı ya da çok az olduğu görölmüştür. Araştırmada alt değerlerin kitaplara göre dağılımı da dikkat çekici niteliktedir. Ulusal değerler başlığı altında düşünölen ulusal simge ve şehitlik gibi değerler Türkçe ders kitabında fazlasıyla yer bulurken bu değerler Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında neredeyse hiç yer almamaktadır. Türkçe ders kitaplarında ulusal değerler daha belirgin ve net simgelerle anlatılmış ancak Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarında kahramanlık ve gelenek-görenek gibi daha yumuşak temlerle verilmiştir. Kuşkusuz Kazakistan'ın iki toplumlu yapısının ulusal değerlerin ders kitaplarına yansımada payı büyüktür. Bunun yanında şehitlik değeri özelinde Rus Edebiyatı ders kitabında böyle bir değere yer verilmemesi ise inanç eksenli bir durumdur.

Evrensel ve ulusal nitelikli değerler haricindeki diğer değer kategorileri ders kitaplarında nispeten daha az yer bulmaktadır. Bu anlamda dinî değerlere de çok önemli bir yer teşkil etmese de ders kitaplarında rastlanır. Araştırmada Türkçe ders kitabında dinî değerler başlığı altında 5, Kazak Edebiyatı ders kitabında 10, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 5 değer tespit edilmiştir. Değerler eğitimi alanında Türkçe ders kitaplarıyla ilgili çalışmalar gözden geçirildiğinde Türkçe ders

kitaplarında dinî değerlerin az yer aldığı tespit edilmiştir (Aral 2008; Yaman, Taflan ve Çolak 2009). Bu örtüşme Türkiye'nin laik devlet yapısından kaynaklanabileceği gibi incelenen kitaptaki edebî metinlerin dokusundan, bir başka deyişle edebî metinlerin didaktizmden uzak olmasından da kaynaklanabilir. Çalışmada tıpkı Türkçe ders kitabında olduğu gibi Rus Edebiyatı ders kitabında da dinî değerlerin çok az yer bulması kitapların İslam inancına sahip Kazak öğrencilerin de devam ettiği okullarda okutulmasıyla bağlantılı olabilir. Zira kitaplarda çok fazla dinî içeriğin olması ayrıştırıcı bir söylem geliştirebilir. İkinci olarak Rus Edebiyatı ders kitaplarında dinî değerlerin az olması yakın döneme kadar devam eden sosyalist düşüncenin etkisiyle olabilir. Ancak yakın zamanda Rus Edebiyatı ders kitapları ile ilgili yapılan bir çalışmada Rus Edebiyatı ders kitaplarında dinî değerlerin Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitaplarına göre daha fazla olduğunu ortaya koyan bulgular bu tezi çürütebilir (Yılmaz vd. 2017). Dinî değerler anlamında çalışmada dikkat çeken bir diğer boyut ise Kazak Edebiyatı ders kitaplarındaki dinî değerlerin Rus Edebiyatı ders kitabına nazaran fazlalığıdır. Bunun nedeni olarak Kazak Edebiyatı ders kitabında sadece Müslümanlığa ilişkin değil Hristiyanlığa ait de değerlerden de bahsedilmesidir. Ayriyeten incelenen Kazak Edebiyatı ders kitabının Kazaklar tarafından okunması dinî açıdan göndermelerinin fazla olmasına neden olmuş olabilir. Bilindiği gibi çalışmaya konu olan dokümanlar Kazak okullarında okutulan Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarıdır.

Kitaplarda frekans olarak dinî değerlerle aynı tekrar eden bir başka değer kategorisi ise bilimsel değerlerdir. Türkçe ders kitabında bilimsel değerler başlığı altında 8, Kazak Edebiyatı ders kitabında 9, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 3 değer tespit edilmiştir. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabında bilimsel değerlere daha sık yer verilirken Rus Edebiyatı ders kitaplarında bilimsel değerlere çok az yer verilmektedir. Bilimsel değerlere ilişkin Türkçe ders kitabındaki bu bulgu Koç (2013) ve Yılar'ın (2016) çalışma bulguları ile örtüşmemektedir. Her iki araştırmacı da bu noktada Türkçe ders kitaplarında bilimsel değerlerin önemli ölçüde yer aldığını belirtmektedir. Ancak bu araştırma bulgularının aksine Yılmaz ve Yakar (2018) Türkçe ders kitaplarındaki çocuk karakterlerin sunuluş biçimi ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada kitaplarda özellikle erdemli yönleriyle idealize edilen çocuk

karakterlerin akademik başarı yönleriyle sunumlarının ise sıkıntılı olduğunu dile getirmişlerdir. Yılmaz ve Yakar (2018) ayrıca inceledikleri Türkçe ders kitaplarında çocuk karakterlerin bilime, okumaya ve çalışmaya dair nerdeyse hiçbir eylemin içinde yer almadıkları dile getirmişlerdir. Çalışma sonuçlarındaki bu farklılık daha önce de belirtildiği gibi kitaplara alınan metinlerdeki farklılıkla ve farklı dönemlerdeki siyasal ve sosyal gelişmelerle ilgili olabilir. Çalışmada Kazak Edebiyatı ders kitabında Rus Edebiyatı ders kitabına göre bilimsel değerlere daha fazla yer verildiği görülür. Bu farklılık devletler tarihine bakıldığında henüz yeni kurulmuş bir devlet sayılabilecek Kazakistan'ın bilimin verilerine daha fazla ihtiyaç duyup tez vakitte gelişme arzusuyla bağlantılı düşünülebilir.

Ders kitaplarında en az tekrar eden değer kategorisi ise sosyal değerlerdir. Türkçe ders kitabında sosyal değerler başlığı altında 3, Kazak Edebiyatı ders kitabında 4, Rus Edebiyatı ders kitabında ise 1 değer tespit edilmiştir. Türkçe ve Kazak Edebiyatı ders kitabında sosyal değerlere görece daha sık yer verilirken Rus Edebiyatı ders kitabında ise bu kategoride tek 1 değere yer verilmiştir. Türkçe ders kitabında bu değer kategorisi altında en çok çevreyi koruma değerine rastlanırken, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitabında arkadaşlık değerine yer verilmiştir. Ders kitaplarında sosyal değerlerin diğer değer kategorilere göre nispeten az yer bulması ya da az yer bulduğunun düşünülmesi çalışmayı şekillendirirken tercih edilen değer tasnifinden kaynaklanabilir.

Sonuç olarak 2017 yılında Türkiye ve Kazakistan'da okutulan üç farklı ders kitabının değerler açısından incelenip karşılaştırıldığı çalışmada Türkçe, Kazak ve Rus Edebiyatı ders kitaplarının değerler açısından farklılaştığı, kitaplarda yer alan değerlerin ülkelerin sosyal ve siyasal dinamiklerine göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmıştır. Bunun yanında kitapların evrensel ve ulusal nitelikli değerlere daha fazla yer vermesine karşın dinî, bilimsel ve sosyal değerlere görece az yer verdiği bunun yanında estetik değerlere ise neredeyse hiç yer vermediği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AKINCI, A. (2013). *Okul Öncesi Döneme Yönelik Hazırlanan Çizgi Filmlerde Değerlerin Sunumu: Trt Çocuk Kanalı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- AKINCI, A., ve GÜVEN, G. (2014). *Okul Öncesi Döneme Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Değerlere Ait Sözel İfadelerin Sunumu: TRT Çocuk Örneği*. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 5(16), 430-445.
- AKTAN, O. ve PADEM, S. (2013). *İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler*. Asya Öğretim Dergisi, 1(2), 44-55.
- AKYOL, T. (2012). *Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- ARAL, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6.sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- ATALAY, B. (2011). *Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarındaki Halk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- ATEŞ, F. (2013). *İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- AVCI, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- AYDIN, K. (2015). *Türkiye'de Çocuk Dergiciliği: Diyanet Çocuk Dergisinin İçerik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- AYDIN, M. Z. (2010). *Okulda Değerler Eğitimi*. Eğitime Bakış Dergisi, 6(18), 16-19.
- AYDIN, M. Z., ve A. GÜRLER, Ş. (2012). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- BAL, B. (2013). *İlköğretim 4.sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Metinlereki Cümlelerin İncelenmesi ve Türkçe Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan: Erzincan Üniversitesi.
- BOWEN, G. A. (2009). *Document Analysis As A Qualitative Research Method*. Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40.
- BULUT, S. (2011). *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- ÇALIŞKUR, A. (2010). *Psikolojide Değerler ve Gençlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitimi.
- ÇENGELCİ, T., HANCI, B. ve KARADUMAN, H. (2011). *Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Değerler Eğitimi Dergisi, 11(25), 33-56.
- SINAR ÇILGIN, A. (2004). *Genç Cumhuriyetin Ütopyası: Gülbüz Türk Çocuğu*. Sosyal Bilimler Dergisi, 5(6), 97-119.
- DEMİRCİ, E. (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- DİLEK, A. (2017). *Feridun Oral'ın Resimli Hikâye Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi*. Değerler Eğitimi Dergisi, 15(33), 61-86.
- DİRİCAN, R. ve DAĞLIOĞLU, H. E. (2014). *3-6 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Yayımlanan Resimli Hikâye Kitaplarının Bazı Temel Değerler Açısından İncelenmesi*. Cumhuriyet International Journal of Education, 3(2), 44-69.
- DOĞAN, B. ve GÜLÜŞEN, A. (2011). *Türkçe Ders Kitaplarındaki (6-8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 75-102.
- EMİRHAN, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- EMİRİ, E. (2014). *Gülsüm Cengiz'in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

- ERDAL, N. (2016). *İlköğretim 6.sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- ERGÜN, S. (2013). *Ergenlere Verilen Değerler Eğitiminin Öz Düzenleme Stratejileri Üzerindeki Etkisinin Sunması*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- ESMER, S. K. (2007). *Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Yıllarında (1923-1928) Yayımlanan Çocuk Dergilerindeki Tahkiyeli Metinlerin Çocuklara Değer Akatarımı Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- GÜL, R. (2013). *Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- GÜMÜŞ, S. (2017). *Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal'ın Çocuk Romanlarının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- GÜNAYDIN, G. (2005). *Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler ve Ortaya Çıkan Çocuk Modeli*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- GÜRDAL, A., PAMUKLU, G. A. ve GÜRDAL, E. (2017). *Yerli Çizgi Film Karakterlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları.
- GÜRHAN, E. (2017). *İlkokullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- GÜVEN, A. Z. (2014). *Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerler Kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- HAMARAT, D., İŞİTAN, S., ÖZCAN, A. ve KARAŞAHİN, H. (2015). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İzledikleri Çizgi Filmler Üzerine Bir İnceleme: Caillou ve Sünger Bob Örneği*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(33), 75-91.

- HÖKELEKLİ, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İBİŞ, E. (2017). *Değerler Eğitimi Temelli Yaratıcı Drama Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- İŞCAN, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- KALİYEVA, A. (2015). *Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- KARACA, G. (2010). *Edebî Çocuk Dergisi Kırmızıfare'deki Metinlerin Değer Aktarımına Katkıları*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi.
- KARAKUŞ, N. (2015). *Okul Öncesi Döneme Hitap Eden Tema İçerikli Çizgi Filmlerin Değerler Eğitime Katkısı Yönünden Değerlendirilmesi (Niloya Örneği)*. Değerler Eğitimi Dergisi, 12(30), 251-277.
- KART, M. (2017). *Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Ahilik*. Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.
- KAYA, F. (2015). *Ortaokul Türkçe Derslerinde Kullanılan Kurmaca Metinlerde Çatışma Ögesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- KAYMAKCAN, R. ve MEYDAN, H. (2014). *Ahlâk Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayını.
- KILCAN, B. (2016). *Ignác Kúnos'un Kırk Dört Türk Peri Masalı Adlı Eserinin Değerler Açısından İncelenmesi*. Turkish Journal of Education , 5(3), 82-94.
- KILIÇ, B. S. (2017). *Beyazbulut Dergisindeki Kurgusal Metinlerde Karakterler Aracılığıyla Verilen Metinler*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan: Erzincan Üniversitesi.
- KESKİN, Y. (2016). Değer Eğitimi Yaklaşımları. Mustafa KÖYLÜ (Ed.), *Değerlere Genel Bir Bakış. Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

- KIYMAZ, M. S. (2011). *İleri Yavrutürk Dergisinin Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- KOÇ, M. (2013). *8.sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- KÖSTÜ, A. (2017). *İmam Nevevî'nin Kırk Hadis Adlı Eserinde Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- KURU, H. (2017). *Ayşe Yamaç'ın Çocuk Romanlarının Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi*. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(2), 89-102.
- KÜLÜNKOĞLU, T. (2010). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- MEB. (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8.sınıflar)*. Ankara.
- MILES, M. B. ve HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. California: SAGE Publications.
- NARİN, A. N. (2016). *Türkçe Eğitiminde Kurmaca Metinler Üzerinden 5N1K Kullanımı ve Ortaokul Türkçe Derslerindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- NURTAZİNA, R., SULEYMENOVA, E. ve URAZAEVA, K. (2015). *Literaturnoe Çtenie*. Almatı: Bilim Yayınevi.
- ÖZDAŞ, F. (2013). *Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- RISKELDİEVA, G. ve TURSİNGALİEVA, S. (2015). *Kazak Adebieti*, Astana: Arman-PV.
- SADIKOĞLU, A. (2017). *Zeka ve Akıl Oyunları Dersinin Değerler Eğitimindeki Rolünün Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

- SAPSAĞLAM, Ö. (2015). *Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- SEVER, E., MEMİŞ, A. ve SEVER, S. (2015). *Pertev Naili Boratav'ın Zaman Zaman İçinde Masal Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi*. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Özel Sayısı, 246-263.
- SEVİM, Z. (2013). *Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Bakımından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi.
- SÖZKESEN, A. (2015). *60-72 Aylık Çocukların Değer Eğitiminde Öykü Temelli Yaratıcı Drama Yönteminin Etkisi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- SÜRMEİLİ, A. (2015). *Peyami Safa'nın Romanlarında Değerler Eğitimi ve Türkçe*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- ŞAHİN, T. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- ŞEN, Ü. (2008). *Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(5), 764-779.
- TARAKÇI, A. (2013). *İlkokul 4.sınıf Türkçe Dersinde Görsel Okuma-Görsel Sunu Çalışmalarında Değerler Eğitiminde Kitle İletişim Araçları Kullanılmasının Değer Edinimine ve Türkçe Dersine Yönelik Tutuma Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- TUĞRAL, S. (2008). *Kur'an'da Değerler Sistemi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- ULUSOY, K., ARSLAN, A. (2014). Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi. Refik TURAN ve Kadir ULUSOY (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (2-16). Ankara: Pegem Akademi.

- YAKAR, Y. M., YILMAZ, O. (2018). *Türkçe Ders Kitapları ve Çocuk Karakterler*. Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu, İstanbul.
- YAMAN, E. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YAMAN, E., BAYBURTLU, F. İ., TEKİR, B. ve KIRMAN, S. (2015). *Dede Korkut Çizgi Filminde Yer Alan Değerler*. Değerler Eğitimi Dergisi, 13(29), 245-269.
- YAMAN, H., TAFLAN, S. ve ÇOLAK, S. (2009). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler*. Değerler Eğitim Dergisi, 7(18), 107-120.
- YAZAR, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- YAZICI, M. (2014). *Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(1), 209-223.
- YILAR, R. (2016). *İlettiği Değerler Açısından İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerinde İncelemeler*. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 490-506.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, M. E. (2015). *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- YILMAZ, O. (2016). *Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Ayı Karakteri*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(2), 801-817.
- YILMAZ, O. (2016). Çocuk Edebiyatı ve Eğitim. Tacettin ŞİMŞEK (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (329-342). Ankara: Grafiker Yayınları.
- YILMAZ, O., YAKAR, Y. M., ARSLAN, M. A., SAFRANOVA, L. ve SATBAY, G. (2017). *Ortaokul Ders Kitaplarındaki Kurgusal Metinlerden Hareketle*

Değerler Analizi: Türkiye ve Kazakistan Örneği. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(4), 2696.

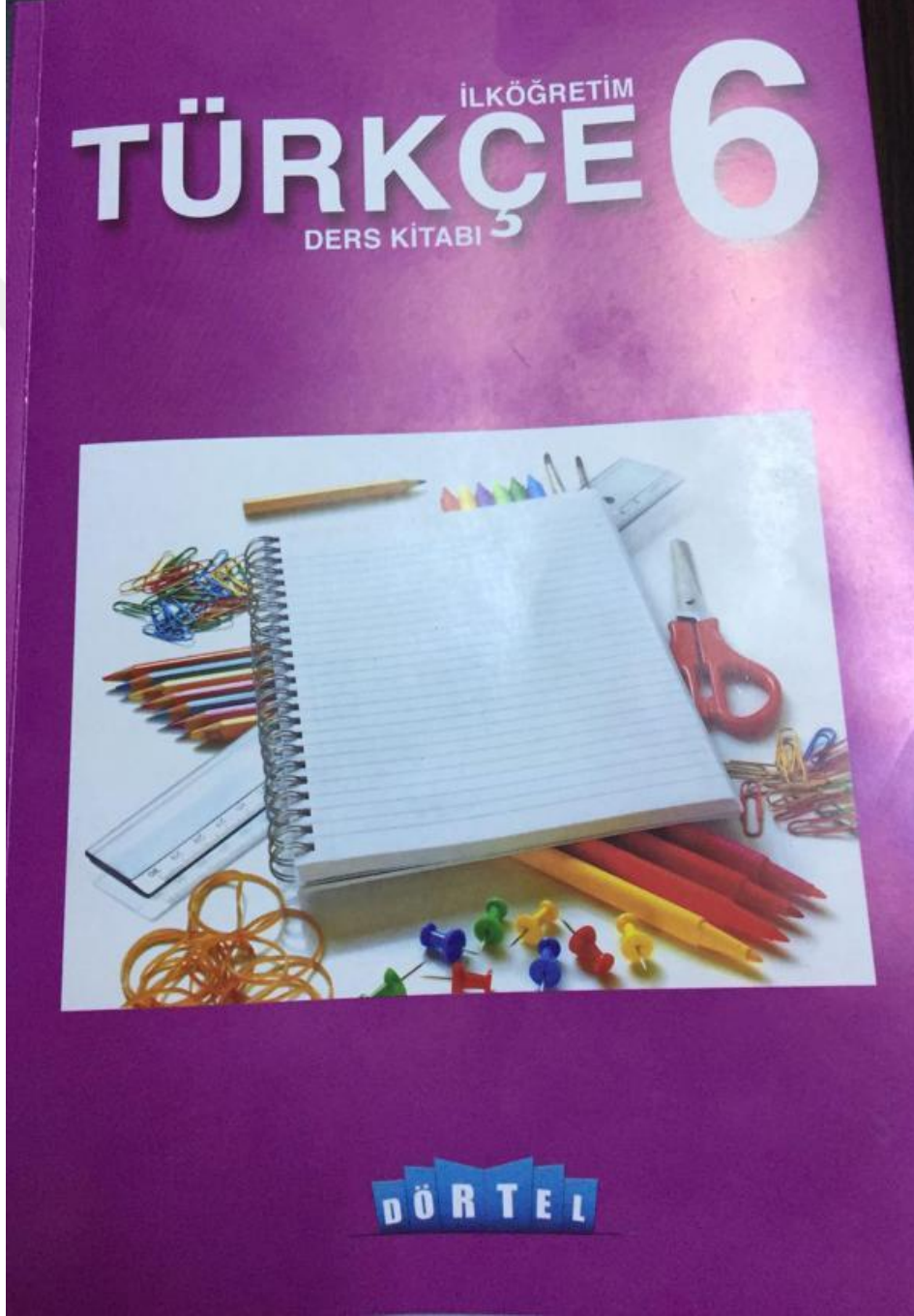
YILMAZ, O. (2016). *Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitapları ve Karakter Eğitimi.* Ana Dili Eğitimi Dergisi, 4(3), 311-325.

YILMAZ, R. (2017). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Eğitiminde Safahat'ın Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

ZENGİN, G. (2017). *Nizâmü'l-Mülk'ün Siyasetnâmesi'nde Değerler Eğitimi.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

EKLER

Fotoğraf 1: İlköğretim 6.sınıf Türkçe Ders Kitabı

Fotoğraf 2: 6.sınıf Kazak Edebiyatı Ders Kitabı

Fotoğraf 3: 6.sınıf Rus Edebiyatı Ders Kitabı

